

Sijewas ritualprahwa, Talmuda morale

un ziti wehsturiski dokumenti
par schihdu ritualflepfawibam.

Satopojis Gd. Wirpusectis.

Isberufi grahmatu apgahdiba „Wairat gaismas“

Drufats Grammatruhpneezibas Ekonomiskās Sabiedrības
(agr. G. Landsberga) drufatavā Jelgavā.

Drufats Grammatruhpneezibas Ekonomiskās Sabiedrības
(agr. G. Landsberga) drufatavā Jelgavā.

Drufats Grammatruhpneezibas Ekonomiskās Sabiedrības
(agr. G. Landsberga) drufatavā Jelgavā.

Drufats Grammatruhpneezibas Ekonomiskās Sabiedrības
(agr. G. Landsberga) drufatavā Jelgavā.

1. Walsts domneka Samislowſka preeſchlaſijums par Rijevas prahwu.

Nesen atpakał weens no adwokateem, kureſch Rijevas prahwâ aisstahweja Zuchſchinska intereſes, walſtsdomneeks G. G. Samislowſkis Peterburgâ tureja intereſantu preeſchlaſijumu par ſcho prahwu, kura ſaiſtija un wehl tagad ſaiſta wiſas paſaules uſmanibu.

Brahma par Zuchſchinska nogalinaſchanu, — preeſchneſejs eeſahla: — ſneedsas tahlu ahrpus teeſas ſehdes. Rijevas telegrafs ſatru deenu nefa tuhtſtoſcheem telegramu pa wiſu Kreemiju, ja, pa wiſu paſauli par prahwas gaitu. Preeſch ſchis prahwas bij mobiliseta un ſazelta lahjâs waj wiſas paſaules awiſchneeziba. Awises rakſija garu garos rakſtus par to, ka Rijewâ teeſajot pilnigi newainigu zilweku. Un pat ſtarp ſſepenpolizisſteem atradâs zilweli, kuri zentâs leetu padarit tumſchu un neſaprotamu. Darbâ tapa taiſti wiſi lihdselki, neiſnemot pat wiltojumus, lai tiſai panahltu Beika attaiſnoſchanu. Miſchſchuls (tagad aiſbehdſis) ſariſhoja leetiſchko peerahbijumu wiltſchanu, bet Krasowſkis mehginaja wiltot pat dſihwu zilweku.

Garâ rindâ teeſas preeſchâ nahza wiltigi leezineeki, kuri wiſeem ſpehkeem puhlejâs peerahdit, ka Beilim naw nefa lopeja ar Andreja Zuchſchinska nogalinaſchanu.

Sinibu wiſtri, kuri bij iſſaukti kâ eſſperti, dema pawiſam dihwainas leezibas un aſſinumus.

Par tàm neſahrtibam, ko ſſepenpolizija paſtrahbaja Rijewâ, iſdaridama iſmekleſchanu, tapa ſawâ laikâ walſts domê eeſneegts peepraſijums. Domes komiſija to peenehma un aſſina par pareiſu. Bet preeſchâ ſehde wiſch tomehr nenahza, jo netapa uſaemis ſaraſſiâ.

Ritnalslepkawibas pastahw! [—] tas preešč mums ir šaidrs ari pehž Beika attaišnosčanās. Pat luhtree un meegainee, kuri par šabee-driškām leetam neleekās ne finis, pehž Rijekas prahwas nahkusi pēe atšinas, ka šihmejotees uš ritnalslepkawibam, pēe šihdeem tomehr wišs narw ihstā kahrtibā.

Mendelis Beilis.

Bettomehr Rijekas prahwas galwenais nopelns ir tas, ka wina peerahdija šabee-dribai, kahda breešmiga wara ir šihdu rokās. Nā us kahda burjwu fišta mahjeenn šihdu kal-pibā nostahjās ir prese, ir wiltigi leezineeki, ir finibu wihri.

Tur Rijekā, tapa šaidri redsams, ko špehta fiņa nosihmē organifetee šihdi.

Det bija teesā ari gaischi brihšči, bij pamoščanās. Kreemijā wehl ir peeteekofči daudš špehtu, lai šihdeem neklaunām dotu atšparu.

Un pee tàm gwaltem, to fazehla schihbi un ari schihbistàs awises, beidsot peeweenojàs wehl daschas tahbas, kuras lihbs schim par tahdam neusskatiija. Bet bij ari godigi preses argani, godigas un tihras awises, kuras usstahjàs par pateesibu un to broschj apleezinaja.

Bij ari leezineeki, kuri broschjirdigi aisklahja pateesibu nelaimigà sehna nogalinaschanas leetà. Par winu leezibu pateesibu newareja schaubitees pat schihba Mendela Weika aisstahwji.

Un redsejam teesà ari sinatku wihrus, kuri nodema fawus asfinumus, klaufidami fowai firds balsij, bet ne schihdu selta skanam. Es sche domaju profesoru Kosorotowu. Utzeratees tikai, kahdu trazi pret winu Peterburgà pehz tam farihhoja schihbi un to padewigee rofas puishji, kuri tà kleebs pehz wahrda un firds apsinas brihwibas! Winu isswilpa uniwersitotè, kleebsa, blaustijàs ar putom us luhpam un bij gatawi waj saploft ais niknuma par to, ka winsch nebij kahwees nopieftes ar netihro schihdu feltu, bet bij runajis pateesibu. Un swehrinatee ar fawu lehmumu ari apstiprinaoja wisu to, to winsch bij apleezinajis.

Redsejam teesà ari profesoru Sikorku, jau pilnigi balteem mateem, slimu, bet winsch tomehr bij usnehmees puhles un eeradees teesò, lai sneegtu fawus wehrtigos asfinumus. Schis zilwels, kuras ewehrojama weeta sinatku wihru starpà, materialà sind ir pilnigi neatkarigs. Reweens winu nespeeda nahft us teesu, bet winsch tomehr atnahja un apleezinaja, ka pamatojotees us siniskeem peerahbijumeem, winsch ir pahrlleeziunats par to, ka **pastahw ritualsepkawibas**. Schidistàs awises, protams, par to newareja beigt ween par winu gahnitees.

Un ja ari flepenpolizija fewi apraipijàs ar wiltojumeem, ja ari wina zentàs leetu padarit nekaidru — teesa bij newainojama. Winai nepeelipa schihdu feltò. Warduht, ka wina kuhdijàs, bet profuratura weenmehr usstureja usstatu, ka sepkawiba

pastrahdata Saižema teegelnizā. Vai schihdists ar wifes lamajas par „Schischeglowitowa teesu“ kura, usdrihtsējās uš apfuhdseto šola nofehđināt schihdu, — Weika leetā wina palika tihra. Wina darija to, kas winai bij jādara un nepadewās schihdu wiswarenajam eespaidam.

Kad 19i2. gadā brauzu uš Rijeku eepasihtees ar prahwu par Zuschtschinska noslepkawofchanu, jau tad es isteizos, ka schihdu šelts nespēhs aplklusināt pateesibas balši. Un teesā wewelas 34 deenas no weetas mehš dsirdejām šlanam 30 fu = draba gabalus. Det šhi šlana tomehr ne = spēhja nomahlt pateesibas balši.

Behž schahda ihša eewada preekschlasitajs pahrgahja uš paščas leetas faktisko puši.

Attehlojis wifus noslepkawofchanas apstahklus, Samišlowkis aistrahda uš Zuschtschinska mahtes apzeetinaschonu. Šmifusi par sehna pasuschānu, wina štraidijusi aplahrt pa Rijeku to melledama un storpzitu eegreesušēs ari awifes „Rijemskaja Mišš“ redatziņā, kur to šastapis schihdelis Borschtschemwksis. Otrā deenā šhis pats schihds bes aizinaschanas eeradees pee ismekleschanas teesnešča un pašahstijie, ka Zuschtschinska mahte bijusi ahrkahrtigi meeriga un pat „šmaidijusi“, šahstidama par šawa dehla nosuschānu. Un šhis tenkas pretiko, lai nelaimigo seeweeti apzeetinatu un noturetu areštā wewelu mehnesi, nelaischot winau pat uš tās dehla behrem.

Aleksandru Priehodko, — šata Samišlowkis, — apzeetinaja tilai tapehž, ka ta šahweja zeltā schihdeem. Behž tam apzeetinaja lotru, kas ween tilai nepatila schihdeem weenā waj otrā šind. Lulu Priehodko Krasowksis pat grimeja, lai tilai waretu pret winau zelt fuhdsibu. Un kad Priehodko aif bailem raudaja, šlepenpolizists lamajās: „Neleeti, neraudi, wehl ušsas šamaitai!“

Un šhi apbrihnojāmā negehliba, ar šahdu ifturejās pret weenšahrschu, neišglihtotu, weenteršigu zilreku, neradija ne masalā šaschutuma. Det lihds šo uš apfuhdseto šola nofehđināja schihdu, tuhlin šazehlās pa wifu pašauli schihdu gwaltes.

Tahlak runatajs pastahsta, kas wifs ar schihdu naudu barits, lai jauktu pehdas un ismellešchanu no westu us nepareisam pehdam.

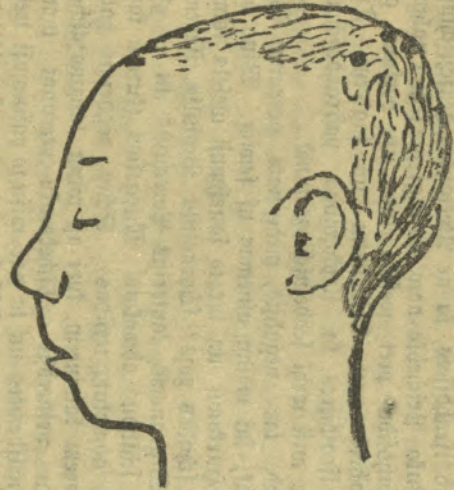
Kad israhdijses, ka ne Aleksandra Zschtschinska, ne ari Lwla Brichtoblo nam wainigi pee sehna nahwes, zelta apfuhdsiba pret wefelu rindu zitu personu, galwena lahrth pret klaidoneem un jagteem. Tikai wehlat israhdijses, ka fleplawibas pastrahdaschanas deena tee wisi wehl sehdejuschi zeetuma.

Kad tas negahjis, mehginats peerunat Weru Tscheberak, lai wainu usnemas us fewim. Wina aizinata us Harlowu un tur to fanehmusi wefela kompanija: "schabes gojs" schurnalists Brasulis, flepenpolizists Wigranows, kantorists Perechrisis un — "flawenais" schihdu adwokats Margolins (turam tagad atkrentas adwokata teesibas). Schis pehdejais pahrejeem faweem kalpineem, kuri ap wiru lunzinajuschees, pat roku nesneedsis. Tscheberaku peerunat tomehr wineem neisbewees un ta par wisu to pasinojusi teesai.

Apfuhdsiba pret Tscheberaku zelta tikai 1912. g. martā, kad isskaidrojees, ka fleplawiba war buht pastrahdata weenigi waj nu Tscheberakas dshiwokli, waj ari Saizewa fabrika. Tagad schihdeem katra finda wajadseja peerahdit, ka Tscheberaka wainiga, lai zaur to glahbtu Beili no aisdromam Scho apfuhdsibu zehla preekshā tikai paschā pehdejā brihdi, ihfi pirms prahwas isteefaschanas, 1912. gada maijā. Schihdeem schai leetā bij smalks aprehkins: fazelt jufas un apmulminat swehrinotos ar daschodeem melu leezineeleem. Bet aprehkins neisnahja: prokuratura pawehleja leetu no jaun ismeklet.

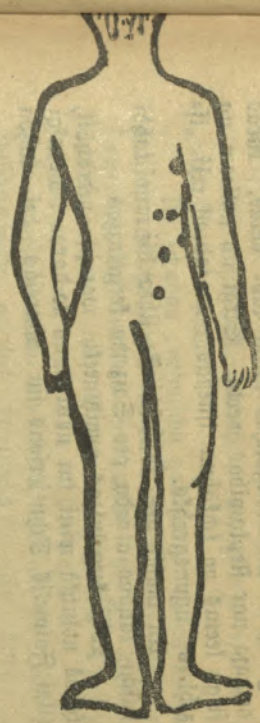
Scho usdemumu ustizeja Peterburgas ismellešchanas teesnesim Maschlewitscham, kusch tab ari zehla gaismā wifas schihdu farihlotās neleetibas un blehdibas.

Tahlak runatajs apskata paschus fleplawibas apstahklus un to, kas notizis Saizewa keegelnizā. Sehns nogalinats 4 stundas pehz ehšchanas, tā tad pulksten pusdesmitos. Stundu pirms tam wiasch wehl redsets keegelnizas turumā. Tā dshimā Zschtschinska pehdas

Faint, illegible text visible through the paper, likely bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text visible through the paper, likely bleed-through from the reverse side.

nosuhd pee keegelnizas, bet miruschâ, — wed projam notâs. Boti mihlâina ir ari daschu ehku nobegschana keegelnizâ. Un nobeguschas taisni tâs ehkas, kuras domaja par sleplawibas weetu. Sirgi no stalkeem un sirgu leetas no schkühna isnestas un tad us reis „is-zehlees“ ugungrehks.

Un mahli pee Zuschtschinska lihka bij taisni tahdi paschi, kahbus atrada pee Saizewa keegelnizas.

Wisi keegelnizas eemihneeki wareja peerahdit, kahdâ noluhkâ wini tur upuras un lo dara. Weenigi tilai Faimelis Schneiersons tur usturejâs bes kahda

Faimelis Schneiersons.

eemeſla. Tas pats Schneiersons, kusch 12. marta wakarâ, tâ tad peh3 sleplawibas pastrahdaschanas, aissbrauza no Pijewas, tas pats Schneiersons, kusch zehlees no wezas un pasihstamas hafidu fanatiku gimenes. Schi gimene jau sen peemiht Lukowischos un no Saratowas ritual-sleplawibas sinams, la taisni winai peh3 tur,

Saratowâ, pasirahdatâs ritualsteflamibas, fubtita punde ar zilweku afintim. Schis pat Schneiersons eeschi ween usmanijis ari Andreju Zuschtshinku.

To wifu Beila aisstahwi mehginaja istullot ar „nejauschu gabijumu“.

Un schahdu „nejauschu gabijumu“ Beila prahwâ nahza preelshâ wefela rinda: ugunsgrêhls Saizewa keegelnizâ, Schneiersona eeraschanâs u. z. Bet nu tahlak jajautâ, waj ssepna schihdu luhgshanas nama eerihloshana Saizewa keegelnizâ taifni tani laikâ, tad nosuda Andrejs Zuschtshinkie, ari bij „nejauscha?“ Un diru noflehpu mainu rabineru eeraschanâs keegelnizâ schini laikâ ari bij „nejauscha?“ Un Beilis, kusch pashtahwigi brauzâ uf mozu zepschanu, ari bij tihri „nejauscha“ leeta?

Bet swehrinatee Beili tomehr attaisnoja. Rapeh? — tas ir winu apspreeschanas ishabas noflehpu.

Bet domajams, ta wini nespehja noteefat masaf wainigo, kamehr galwenee wainigee atradâs uf brihwâm kahjam, kamehr Schneiersons netrauzeti staigaja aplahrt.

Swehrinato spreedums sahlumâ gan daschu labu faruhgtinaja, bet tad togad pirmâis eespaids pahrgahjis, mehs redsam, ta bahraqalu spreedumu nemaš newareja taifit: **wenu schihdu attoisnodami swehrinatee noteesaja wifus schihdus?**

Paschu ekspertif Samiflowffis ari nosobija un lihbs ar to ekspertus, isaemot jau augshâ minelos.

Kas uf pascheem 47 duhreneem fihmejâs, tad Samiflowffis aisrahbija, ta winu mehrls bijis netif ween spihdšinat nelaimigo upuri, bet galwenâ kahrtâ tam **notezinât afinis**. Teešâ tas neapgahschami peerahdits. Un upuris durhitis tapeh, ta no greeseeneem eeguhitâs afinis masaf derigas schihdu ritualnoluhleem.

Birmee duhreeni sehnam isdariti, nenonemot winam jepuri, ta to prasa schihdu kau-

ŝhanas ritualaŝ. Ŝho apŝtaĥli apŝtiprinajuŝĥi
ari eŝŝperti.

Galwā iŝdaritee 13 duĥreeni preeŝŝĥ] aŝiku no-
teĝinaŝĥan aŝ biĝuŝĥi pilnigi leeŝi, bet toŝ praŝa

schihdu rituals. Un skaitlis „13“ preeksch schihdeem ir swehtis: Katrs schihds mirdams to wehl peemin.

Tab nahzis dukreens faklā, pa luru ište, zinas natas gandrīhš wīsas ašinis.

Behz dukreena faklā, tā to apstiprinājis profesors Koforatoms, nahzis pahrtraulums. Gleplawās wahluschi kopā ašinis, kuroš ar struhflu pluhbusčas ahra no bruhjes.

Gan schihdu aistahwji mehginajuschi peerahbit, ka pee schihdeem nelur nepastahwot ritualgleplawibas, bet Pranaitis ar saweem peerahdijumeem no Talmuda un zitām schihdu grahamatam, tā ari no wehstures, winaus wīsus apgahšis.

Bes tam ari pašchi schihdi ir apleezinajuschi, ka siarp wineem ir seltineeki, kuzi sawām ritualām waja dšibam leeto **Kristigo ašinis**: Lenburgā mini pašchi atklati weena partija otru apwainoja šhini neleetibā un apwainotaji peerahbija, ka wineem taisnibo, un ka wīnu pretineeki leeto **Kristign ašinis**.

Un ari Kreewijas teesu praktika pašihst ne weenu ween ritualprahwu, laut ari ihsteem wainigeem pa leelalai teesai nam isdewees nahst uš pehdam.

Ka **ritualgleplawibas pastahw**, to ir atšinuschi Kreewijas waldneeki, wehsturneeki, katoku basniza, pareistizigā basniza un ari **Duters**.

Un ari Zuschtšhinska nogalināšanū **swehri-natec atšina par ritualgleplawibu**.

Šhai prahwai ir leela nošihme. Wina ušmobinaja tautu apšinu. Daudži, kas lihds šhim netizeja ritualgleplawibam, tagad, nopeetni eedšhinadamees šhini jautajumā, ir nahluschi pee pahrleezibas, ka pee schihdeem **pastahw ritualgleplawibas**, ka wini pee dascheem sawas tizibas ritualeem **leeto Kristigo ašinis**. Un šhis apšinas šetas buhs tās, ka areešhu tautas šahls eenemt peenahšigu stahwlli pret šho jemako rāšu, pret šcheem zilwezes parasiteem,

furi dsihwo us zitu rehkina un fludinadami „progrefu“, rihkodami nemeerus, paschi peepopi meshoxu laiku meshonigàs eeraschas.

2. Schihdu loma senà Kreewijà.

10. bezembru 1913. g. Peterburgà U. W. Korolewitschs tureja preekschlasijumu, kura apstatija schihdu lomu, kahdu tee spehlejuschi senà Kreewijà. Misrahdijis us zehlooneem, kuri winu pamudinajuschì lertees pee schi jautajuma ispehtischanas, winsch uswehra wifas gruh-tibas, kas stahjas zelà pee lotra jautajuma ispehtischanas, kuram ir kahds sakars ar schihdeem. Wifì senee raksti, dokumenti un grahmatas, kuras kaut kas rakstis par schihdeem, nesin kur nosuhb. Tà starp zitu „Nowoje Wremja“ 1879. gadà bij profesora Kostomarowa rakstis par pasihstamo Saratowas prahwu. Schis minetàs awises sehjums glabajas Peterburgàs Publiskà Bibliotekà. Tagad israhdas, ka schis gabals i s g r e e s t s. Tapat nojubuschas ir ari teesu aktis par Damaskas prahwu ...

Lihbi XIX. g. simt. starp sinatau wihreem un rakstneekeem naw nomanamas bailes no schihdeem, lapeh3 ari ta laika rakstneeki pareisak apgaismo schihdu jautajumu. Pet peh3 tam sinatneeki un rakstneeki nonahl itin tà sem kahdas hipnosos waras. Schihdi winus dabujuschì pilnigi fawà warà. Prese, sinatne un tirdsneeziba ir wtau warà. Tà no 46 prešes preekschtahtweem Rijekas prahwà bij tikai 6 kriinigi. Kas par schihdeem runà pateesibu, tas ir tunsonis, zilweku eenaidneeks. Zaur to panahl, ka sinatau wihri atfakas pat no tam domam, kuras tee agral fawos rakstos jau isteifuschì.

Jautajums par atteezibam pret schihdeem senàs Kreewijas wehsture bij loti swarigs. Jau fawas attihstibas paschà pirmà sahlumà floweem nahzàs fadurtees ar schihdeem, proti ar Gosaru walsis waldneeku Josefus Bahanu Kreewu tautai draudeja breesmas, ka tai netop usspeesta schihdu tiziba. Gosari (schihdi) usmahzàs knasam Wladimiram, lai winsch peenem

wiau tizibu. Ar neganteem usbrufumeem un posti-
chanam wini gribeja wiau pee tam peespeest.

Makawas laikmetä ari schihdi puhlejäs usspeest
fawu tizibu. Radäs pat tä fauktä „schihdineeku“
fekte. Ka tas wijs ir schihdu rofu darbs, ir redsams
no daubj wehturiskeem amoteem, fewischli no ta
laika literaturas. Tä par peemehru scheem „schihdi-
neekem“ bij fastahdita luhgshanas grahmata „Ma-
bahor“, kura bij tulkojums no Talmuda.

Kad leelknaeseene Olga sadragaja seno schihdu
walski Kreemijas beenwidos, wini us lahdu laiku itin
lä issuda no Kreemijas. Tomehr ne pilnigi. Tä ari
deembijigais un kreetmais kreewu kraajs Andrejs Bogo-
lubskis tapa nosleplawots galwenä fahriä zaur schihdu
wainu: schihds bij wiam gulot
nosabfisis ta sobinu, weenigo aif-
farga lihhsjelli un usbruzeji to woreja
weegli nogalinät. Behz tam tee wina lihli ismeta
dahrsä un us schihdu eeteikshanu gribeja atdot
funem. Kad kraaja kalps atrada fawa lunga lihli,
schihds wiau no ta raidija projam, teikdams: „Bah-
kees projam, mehš wiau atdosim funeem!“ — „At
tu neghli“, — kalps Kusma us to atbildeja: „Suneeem
atdot? ... Waj tu, nelecti, schihd, ari aizerees, kohds
tu atnahzi schurp? ... Bet togad tu esi gehrbees
famtä un kraajs gul fails us semes“ ...

Schi aina no senäs pagahtnes ir koti sikhmiga:
schihds weenmehh atnahk fails, sstrandäs, bet aiseet
famtä un feltä, pee tam wehl **ar kristigo aifi-
nim apraipitam rokam.** Sai lairs to leel
wehrä!

Ari pirmee basnizas tehwi stingri mahzijušchi,
pat aisleegušchi beedroshanos ar schihdeem, aisleegts
ehst wiau mazes, aizinät pee fewim schihdu ahrstu
u. t. t. Muhsu deenäs, deemschehl, tas ir aismirils,
jo tas jau nepeeder pee „progresa“ — pee schihdiska
melu progresa, kura noluhls ir nest samaitashanu
wisam tautam, samaitat winas meefigi un garigi un
padarit par afleem un pilnigeem schihdu wehrgeem.

3. Talmuda morale.

No Saratomas un Sariņas bistapa Mešija.

Talmuds dala wisu zilweži divās daļās: šchihdos un neschihdos; šchos pehdejos wisch nosauz par gojeem (goi, goim). Kats nesapgraisitais ir zittauteetis, bet zittauteetis un pagans ir — weens un tas pats. (Traktat Berachoth, folio 47 b). Kristigee, tā mehš to redsams, top no schihdeem šewischli eenihhi. Weenigi tikai schihdi ir zehluschees no Deewa, bet wisi pahrejee zilweži ir zehluschees no welna.

Schihdi ir Deewam patihkama ki, nelā engeli" (Trakt. Chullin fol. 91 b.) tā ka tas, kas ar darbeem aisskar schihdu (sit schihdam pa waigu), aisskar Deewa godibu, un tapehž gojam, kusch fitis schihdam, ir jamiršt (Trakt. Sanhedrin, fol. 58 b.). Par zil daudž zilweži ir pahrahi par dšihwneeleem, par tiš daudž schihdi ir pahrahi par ziteem zilweleem (Sepher Zeror ha Mar, fol. 107 b.). "Šche pehdejee ir tikai kufionu šehla" (Trakt. Jebammoth, fol. 98 a), tā ka ja nebuhtu schihdu, tad wirs jemes nebuhtu nelahdas šwehtibas, ne šaules štaru, ne leetus un zilweži newaretu dšihwoi". (Trakt. Jebammoth, fol. 68 a.).

Wisi rabi ir tanš leetā weenās domās, ka neschihdeem ir kufionu daba. Rabis Mosus-ben-Nachmanis (Nachman), rabis Raschi (Raschi), rabis Abrawanelis (Abravanel), rabis Jalkuts (Jalkūt) šalihšfina gojus gan ar šuneem, gan ar ehseleem gan beidsot pat ar juškaw. "Weenigi tikai schihdu tauta ir muhšchigas dšihwibas zeeniga, bet wifas pahrejās tautas lihšfinas ehseleem", — šata rabis Abrawanelis. (Cemment, du Hos. IV. fol. 230, col. 4). — "Juhs juhdi, esat pawifam žiti šaudis, bet pahrejee laudis nawatahdi, tapehž ka winu dwehšeles zehluschās no neschihšitā gara, kamehr juhdu dwehšeles nahš no

Smehta Deewa Gara, — sludina faweem tautescheem rabis Menachems (Comment sur le Pentateuque, folio 14a) Lihdsigi spreesch ari rabis Jalkuts, kursesch saka: „Weenigi tilai schihdeem ir teesiba sautees par zilweeem, bet gojeem, kuzi zelos no neschikhtà gara, jafauzas par zuktam“ (Jalkut Reuben, folio 10 b).

Scho schihdu usskatu par zittautescheem koti labi raksturo felsechais stahfts. Slawenais rabis Ben-Sira (Ben Sira) bij Bahbeles guhstneezibà un baudija leelu draudšibu no Nebaladnezara pufes. Waldneeks parahdija wiaam eemehribu un reis lisa preefschà apprezet wina meitu. Ben-Sira us to waldneekam atbilbeja:

„Sini, waldneek, ka es esmu zilwela behrns un ne kustonis.“ (Sepher Ben-Sira, fol. 8).

Tà tab no Talmuda redses stahwokka waldneeka meita nebij nefas wairak, tà schunelis un prezeschanas ar wina wareja paseatot schihdu.

Us scho galweno starpibu stary neschihdeem un schihdeem, no kureem weenigi tilai schihds ir zilwels, pamatojas wisa Talmuda morale.

Farijeji, kuzi bij Talmuda isskaidrotaji, nemozeja pilnigi isnihzinat Mosus dotos bauschfus, kuzi noteiza atteezibas pret tumakeem, bet wini schos bauschfus istulkoja tà, ka sem wahrba „tumakais“ jafaprot weenigi tilai schihds. Bauschfus par mihlestibu, kuzis demis Mosus, Talmuds pawehl ispildit tilai tab, sab ir darischana ar schihdu, bet fihmejotees us goju tos nedrihtà ispildit, jo wina bsihwibu schihdi wehrie lihdsias kuzi bsihwibai. — „Bat ehsekeem un fureem tà nedraud Deewa du fmas, tà Jehowas naidis pahrgojieem (Aboda Zarah, folio 4 a).

Usskats, ka Deems eenihit gojus, pehz Talmuda attaisno wifas schihdu negehlibas, ko tee pastrahda pret kritigeem. Un teescham, tà gan lai mihl to, ko patš Deems nolahd? Schai leeta Talmuds dod felsechu passaidrojumu:

1956: 20935

"Zuhs nedrihšiteet gojeem šneegt kaut kahdu palihgu" (Trakt. Jebommoth, fol. 23a). — "Aisleegets juht lihdszheetibu pret teem, kureem truhšit prahta" (Trakt. Sanhedrin, fol. 92a). — "Taisnam zilmefam nenahkas buht šchehširdigam pret netaisnu" (Commentaire du 1-er livre des Rois XVIII, 14). — "Zuhs esat tihri ar tihreem un zeetsirdigi ar zeetsirdigeem" (Baba Bathra, fol. 123a). — Bežs Talmuda domam goji newar buht labi un tapežs ja wini dara labu, ja wini šneedš bahwanu, ja wini parahda šchehširdibu, tad winaus wehl jo wairaf wajag nolahdet un to wineem peerehšinat par grehšu, tapežs, ka wini to dara godlahribas beht (Baba Bathra, fol. 10b).

Bet tā ka peedšihwojumi šchihdeem mahzijušči, ka atklahiti tā newar nošahkat gojus, tad Talmuds wineem eeteiz pret gojeem buht leekuligeem. "Apšweizini goju, lai buhtu ar wiku meerō, lai taptu winaam patihšams un isbehtu no šildam" (Trakt. Gittin, fol. 61a.). Rabis Bachajs tam wehl peeleeft: "Seekuliba ir atkauta tahdā gabijumā, ja jaišrahba šewi šaipnu pret nešchēhsto goju, lai tas wiku zeenitu un tam teiktu: "Es juhs mihlu." — Bet šchis patš rabis Bachajs paškadro, ka šcho likumu wajag leetot: "Tas ir atkauts tahdā gabijumā, ja šchēhdam gojs ir wajadšigs, waj ari ja ir jabihštas, ka gojs war winaam faitet; pretejš gabijumā tas ir grehšs" (Sepher Gad ha-kemach, fol. 230a).

Preekšch tam, lai labaf waretu goju peekrahpt, šchihds war apmeklet wina šlimneekus, apglabat wina miruškos, palihdsset nabageem, bet tas wišs jadara tikai tamdeht, lai buhtu meers ar gojeem un lai šche nešchēhštēni nedaritu šchihdeem šaunu" (Trakt. Gittin, t. 61a.). — Bet ar to ween neaprobešhojas wišpahrejee aistahdijumi, pee kureem jaturas šchihdeem šawā šatikšmē ar gojeem. War peewest wefelu rindu žitu Talmuda preekšchraštū, kurei norahda, ka šchihdeem jaišturas pret goju dšihwibu un mantu. Un wišfeem šcheem preekšchrašteem welfas pahri ta dšitā štarpiba,

turu Talmuds leel starp ſchihdeem un neſchihdeem. Ja
kaſ, peemehram, atteezas uſ ſemes labumeem . . .
Swehii rakiti ſaka, ka ſchee labumi doti zilwekam.
Ja, bet tikai ſchihds ir zilweks, — poſſaidro
Talmuds. Un ta tad neſchihdam naw teeſibas eeguht
ſchos labumus tapeh3, ka wiſch ir tikai dſihwneeks;
un ka dſihwneeku war meerigi nogalinat waj ari iſ-
dſiht no wira mitelka, tapat ari **goju war noga-
linat** un **iſleeto t wira man tu**.
„Neſchihda manta ir tas pots, kaſ paſaudeta leeta,
kuras iſhtais ihpaſchneeks ir ſchihds, un ſuram pirma-
jam uſ to ir teeſibas“ (Baba Bathra, fol. 54b.)

„Toſirpilmigi pareiſi“, — ſakarabis Albo (Albo),
— „jo **Deems ir dewis ſchihdeem waru
paher wiſu zilweku man tu un dſihwibu**“.
Tapeh3, ja gojs noſog ſchihdam kaſhdu paſchu maſako leetu,
tad wiſch ir pelnijis nahwi, bet ſchihdam ir atkauts
nemt, ziſ patiht no goja mantas, tapeh3 ka tur, kur
ſtahw rakſiits: „Zuhs nedrihtteet darit launu ſawam
tuwafam“, — naw teiſis: „juhs nedrihtteet gojam
darit launu“ (Sepher Haikarim III, 25).
— Rau, kapeh3 ſchihds, ja wiſch otram ſchihdam
noſadſis kaut kaſhdu leetu, top wiku ſtarpã uſſkatiis
par ſagli, bet ja wiſch noſog gojam, tad to uſſkata,
ka wiſch ponehmis to, kaſ winaam peeder. Rabis
Aſchi (Aſchi) ſaka ſawam kalpam: „Atnes man taſ
wihnogaſ, kaſ peeder gojam, bet neaiſſkar taſ,
kuras peeder ſchihdam“ (Trakt. Baba Kamma,
fol. 113b.).

ſchi ſchihdu wirtkundſiba paher wiſu, kaſ peeder
gojeem, ſihmejaſ ari uſ lopeem. Talmuds mah3a, ka
ja ſchihda wehrſis ir nobadijis goja wehrſi, tad ſchihds
ir brihw3 no teeſas, bet ja goja wehrſis nobada
ſchihda wehrſi, tad gojam jaſamalkã ſchihdam ſaude-
jums, tapeh3 ka **Deems ir iſmehrojis ſemi un gojuſ
no dewis Iſrae lam**“ (Trakt. Baba
Kamma, fol. 37 b).

Talmuds dob ſchihdeem ari padomus par liſ-
dſelkeem, ka wineem ſaſneegt ſawu galweno mehrſi,

— pilnigu goju atkaribu no minēem materialā šinā. Galvenais lihdseklis ir augloščana un frahpščana. „Deems ir pamehlejis,“ — stahw Talmudā rakstīts: „Nemt no gojeem procentus un naudu minēem zitabi nemas nedot, tā tikai us augteem, tā ka palihdsibas sneegščanas šinā mehš teem waram nodarit kaunu, ja tas preešč mums ir noderigi; bet pret juhdeem mehš tā nedrihstam ijuretees“ (Maïmonide, Sepher Mizvot, fol. 73, 4).

Slawenais rabis Bašajs šaka: „Goja dšihwiba ir tamās rolās, at juhds, un wehl jo wakraf wina šelts!“ (Explic. du Pentat, fol. 213 b). Un zaur ščo doltrinu par augloščanu, kura preešč šchihdeem ir obligatoriska tapat, tā winau religija, augloščana ir šafneegufi netizamus peemehrus. Jenseña (Janssen) grahmatā „L' Histoire de la Reforme en Allemagne“ ir peemesi dati, kuzi rahda, ka šchihdi ir nehmušči 300, 400 un pat 600 procentes gadā.

Bes augloščanas Talmuds pawehl šchihdeem leetat pret neschihdeem wifadas frahpščanas un šahdsibas, peemehram gojs ir pasaudejis kahdu leetu, waj naudas mašu, šchihds to atrod, bet winam naw brihw to atdot, tapehž, ka šahw rakstīts: „Zr ašleegts atdot gojam to, ko winsch ir pasaudejis; tas, kas gojam atdos to, ko winsch pasaudejis, neatradis šcheklastibu pee Deema.“ (Trakt. Sanhedrin, fol. 76 b). — Rabis Rašči špreešč: „Atdot gojam to, ko tas pasaudejis, nosihmē šalihdsinat neschihsto ar israeleeti, bet tas ir grehš.“ (Trakt. Sanhedrin, fol. 76 b).

„Tas, kas atdod neschihdam kahdu atrastu leetu, isbara grehtu, tapehž ka winsch wabalsta neschihsto waru“, (Jad Chaz hileh. Gez) šaka Maïmonids. — Rabis Jeruchams (Jerucham) wehl peebilst: „Ja gojam ir apleeziba, kura peerahda, ka winsch ašdewis šchihdam naudu, un ja gojs pasaudē ščo apleezibu, tad šchihds, kas winau atrod, nedrihst to atdot gojam, tapehž ka wina brahla parahda šihme ir šaudejufi

fawu speh'u tant paschâ brihdi, kad wiasch to atradis. Bet ja schihds, kursch ir atradis wekfeli, grib to aidot, gojam, tab wina brahlam to wajag atturet, fâlot: „Ja tu gribi swehtit ta Runga wahrdu, tab nedari to.“ (Nethib, IV.).

Schis padoms pilnigi fassan ar Talmuda morali, tapeh; la gojam peh; Talmuda mahzibas naw te. fibas us ihpaschumu, jo tas peeder weenigi tifai schihdeem. Ja schihds aismemas no goja naudu, tab wiasch sanem tifai to, las winam peeder.

Tahdus paschus likumus Talmuds dob ari tirds-neeziha: „No goja“, — fâta Talmuds: „ir askauts nemt augtus, tã ari peefrahpt wina, pahrdodot tam kahdu leetu; bet ja juhs kaut to pahrdodat fawam tuwakam, tas ir schihdam, ja juhs no wina kaut to pehrkat, tab juhs nedrihkrat krahpt.“ (Trakt. Baba Mezia fol. 61 a). — Rabis Mosus (Moses) skaidri fâta: „Ja gojs naudu skaitidams pahrehkinas, tab schihdam wajag fâzit „Es nefa nesinu“. Bet es nedodu padomu goju maldinat, jo wiasch war darit kluhdu ar noluhku, pahrbaudit schihdu“. (Sepher (Mizvoth Gaddol). — Peh; ta top faprotams tas, to rastiija rabis Brenzs (Brentz). Ja schihdi ir zelozuschî meselu nedeku un krahpuschî kristigos pa labi un pa kreisi, tab lai festdeen wini fapulzejas un dob Deewam godu, fâzidami: „**Wajag isrant gojam firdi un nokant labako no kristigeem**“. (Judenbalg. 21.).

Walfts likumi schihdeem peh; Talmuda mahzibas jaisleeto tã, la wini no teem war eeguht labumu tifai preeksch fawas tautas. Schai leetã Talmuds issakas loti skaidri: „Ja schihds grib teefatees ar neschihbu, tab jums japalihds pee ta, lai spreedums nahf par labu juhfu brahlim, un jums jafâta zittautescheem: „Tã to grib muhsu baufliba“. — Ja semes likumi ir preeksch schihdeem labwehligi, tab jums ari tomehr jagahda, lai spreedums nahf par labu juhfu brahlim un jafâta zittauteetim: „To profa juhfu likums!“ Bet ja naw eespehjams ne weens, ne ari ots

gadijums, tad zittauteeti vajag eewilt daschadās zilpās un tihllos, tā ka sƣreedums tomehr nahf schihdam par labu. (Trakt. Baba Komma, fol. 113 b.) — Rabis Akiba, karam peeder schi pamahziba, wehl peebilst, ka pee tam jabuht usmanigeem un jarihfojas tā, ka lai nekait schihdu labai slawai.

* * *

Schi pati starpiba starp schihdu, kurfch pehz Talmuda ir zilweks un goju, kurfch ir tikai kustonis, — schi pati starpiba, kura schihdam dod teefibu uf goja ihpafchumu, dod winam ari teefibu pahre goja dsihwibu un nahwi. Rabis Maimonids par to saka. „Stahw rakstis, tew nebuhs nokaut schihdu, Israeka dehlu, bet kezeri goji naw Israeka dehli.“ (Jad. Chag., hileh Rozzachu hileh Melachim). — Tā tad winus war nokaut ar meerigu firdsapfinu, un to wislabal ir darit tad, kad par to nedraud nelahda atbildiba. „Wajag nokaut paschu xeniJamako starp elku peeluhdsejeem.“ (Aboda Zara, fol. 26 b. Masechu Sophanim Perek 15). Un tahlaf: „Ja iswelk goju no bedres, kura tas eekritis, tad zaur to isbara pakaloojumu elkadeewibai. (Turpat tahlaf fol. 20 a). — Maimonids saka: „Iz aistleegts buht schehlfirdigam pret elku peeluhdseju, kad winsch eet bojā upē raj lahda zitā weetā, un ja winsch slihgt, winu ne-wajag glahbt. (Jad. Chaz. hileh Aboda Zara).

Lihdsigā lahrta mahza ari wisi ziti eewehrojamalee Talmuda isskaidrotaji, un sewischki Abromenelis. Schis pehdejais pawehl eenihst, nizināt un isnihzināt katru, kas nepeeder pee sinagogas waj ari ir atmefts no winas. (Rosch Emmunnā fol. 9 a).

„Ja netizigais eekriht uhdeni, — winsch saka: „Tad neiswelz to; ja bedrē ir trespes, iswelz tās no tureenes; ja bedres tumumā ir afmenis, tad met to bedrē eekschā“ (Aboda Zara, fol. 26 b.)

Un beidsot Talmudā ir likums, kurfch ar šawu neschehlibu atgahdina seno Molocha peeluhdseju ne-

ſchehlibu, un kurfch peeteekofchâ mehrâ paffaidro toš ſchihdu ritua! noſeequmus, kuri til beefchi nohluſchi preeſchâ ſchis tautas wehſturê: „**Tas, kurfch iſlej goja aſinis, taš ſeedo Deewam.**“ (Jalkût Simeoni, ad Pentat. fol. 245. col. 3. Midderach Bamidebar, rabba, p. 21.)

Goju nogalinât ir tahds leels nopelne, ka ja pee tam ari notiktu kluhda un aij pahrfkatiſchanâs taptu nogalinats ſchihds, tad to tomehr ſchihdam nepeerehlina par noſeequmu, jo pehz Talmuda mahzibas vai wehleſchanâs ween, nogalinât goju, jauteekuffatita par leelu nopelnu.

„Tas, kurfch grib nokaut lopu, bet newiſchus nokauj zilweku, tapat ari tas, kas grib nokaut goju, bet newiſchus nokauj ſchihdu, netop ſobiti (Trakt. Sanhedrin, fol. 78 b). Bet goje, kurfch ar nodomu nogalinajis ſchihdu, ir tâ noſeedſees, itin kâ kad wiſch buhtu iſnihjinajis wiſu paſauli. (Trakt Sanhedrin, fol. 87 a). Goje, kurfch nogalina otu goju, naw ſodams, jo wiſch zaur ſcho flepkawbu tapa par ſchihdu labdari. Bet jo wiſch nokawis ſchihdu, tad winam jamirſt, weena algo, ja wiſch ari buhtu a p g r a i ſ i t s (Trakt. Sanhedrin, fol. 71 b).

Un tapat kâ goja manta un dſihwiba atrodas ſchihdu rihzibâ, tapat ari wiſa **goja gimene peeder ſchihdam,** — wiſi wina behrni un ſeewa.

Mofus ſaka:

„**Leu nebuhs eekahrot ſawa tumafa ſeewa.**“

Bet tumakâ ſeewa ir tilai ſchihda ſeewa.

Un paſchi ſlawenakee Talmuda tulkotaji, kâ peemehram rabi Raſchi, Bachajs, Lewis, Scherſons (Gerson) ir pilnigi weenâs domâs, ka laulibas pahrfahpſchana naw tur, kur naw laulibas, bet tâ ka goji ir tilai kuſtori, lopi, tad ari ſtarp wineem newar buht lauliba, kura ir Deewibas eeſtahdijums.

Uj ſchi pamata rabis Maimonids mahza: „**Laulibas pahrfahpſchana ar neſchihda ſeewa ir alkauta**“ (Jad Choz, hilch Melachim).

Un Talmudâ pateescham atrodam daudj nostahsius, kur kâ laulibas pahrlahpeji nahf preekschâ eewehrojami rabi, kâ peemešram: Eliesers, Nachmanis, Aliba, Meijers, (Meier), Tarfons (Tarphon) un ziti (Trakt. Jommâ, fol. 18).

Bes tam, — lai zif breefmigi tas ari neisklaufitos, — **Talmuds peelaisch ari sabisnu**: wihrs ar sawu seewu war darit wišu, kas winam patihf, rihtotees, kâ ar galas gabalu, iswahrit to, waj ari iszept, raugotees, kâ wineem eetihlas. — Talmudâ ir usglabajees nostahsis, kâ pee kahda rabi atnahfusi seeweete un sahkfusi suhdsetees, kâ winas wihrs pret to iskurotees, kâ sabists.

„Mana meita,“ — rabis winai atbilbeja: „Es tew neworu itin nemoš palihdsset, jo likums (baušiba) te wi ir nobewis par upuritamam wi hram.“

Bee tam eewehrojams tas, ka scho mahzibu atrodam ne til ween wežos Talmudos, bet ari pat 1864. gadâ Wartschawâ isdotâ (Trakt. Nedarim, fol. 20 b).

Un beidsot Talmudâ mehs atronam tahdus nezihtrus likumus, kuras neusbrihštamees šche pahrtulskot un peewedam latinu wolodâ:

„Filia 3 annorum et diei unius, despouatur per coitum; si autem infra 3 annos. sit perinde est. ac si quis digitum inderet in oculum (i. e. non est reus laesae virginitatis, quae gignaculum recoscere, sicut oculos tactu digiti ad momentum tantum lacrimatur (Trakt. Niddâ, fol. 47 b.).

Tahlak, pehž Talmuda mahzibas, wiši křištigees ir elku peeluhdsseji, pret kureem jaleeto wiši tee pašči bahrgee likumi, kahdus leeto pret paganeem (Aboda Zara 2 a). Un jo šmagi křištigees naseedsas elka deewibâ zaur to, ka peeluhds par Deewu neshkhišio „Zuhdu renegatu“, kura peemina pat isnihzinama, (Abona Zara, fol. 17 a). Rau, kovehž rabis Raschi ar dušmam issauzas: „Wajag wofant (egorger) pašču labako no křištigeem“.

Wina domam pilnigi peekriht ari rabis Maimonids, schis „sinagogu ehrglis“, fazidams: „**Ze paweh'etš** **nošant** un eemest grahwif nodewejus no juhdu tautaswidus un tahdus fezerus, lahds bija Jesus no Nazaretes un wina pee-kriteji (Jad. Chaz. hilih Adora Zara, Perok 10). Traktatā „Aboda Zara“ ir teitts, ta katram schihdam ir teešiba ušbruht křistigeem un nogalināt winus ar apbrunotu rošu. Bet tos gabijumos, kad schihdi šasneebi politisko waru, un šagrahbi šamš rošas wisu walkis dšihwi, wineem sem kaut lahda eemešla wišē křistigeem janodob nahwei. (Jore Deā 158. Choschen Mischpot. 425). Un schi mehrka šasneegšchanai Talmuds schihdeem atkauj pat šwehraftu pahrašht.

Talmudā atrodam šelošchu šahstu: Rabis Jochanans (Jochanan) baudijs lahbas šeweetes uštizibu, kura sem leela šwehrafta winam uštizejušē lahdu nošlehpumu, kuru ta šinajušē.

„Eš šcho nošlehpumu neatklašchu pat Šraela Deewam“, — wiltigais schihds šwehredams šolijeeš.

Šeweete winam ari uštizejušēš, bet rabis Jochanans šwehredams patš pee šewim peemetinajis: „Šraela Deewam gan es šcho nošlehpumu neatklašchu, bet atklašchu to Šraela tautai“. (Trakt. Aboda Zara, fol. 28 a). Un Talmuds šoti uššlawē šcho rabi apšehribu.

Rabis Akiba eeleiz schihdeem, lai wini, kad tee dod šwehraftu nešchihdam, pašči pee šewim peebilšt: „Šchim šwehraftam naw nošihmes“. — Tad minu širdsapšina buhs meeriga. (Trakt. Gallā. 2.).

Bet ja schihds pašrašhdā lahdu leelu nošegumu, un otru schihdu šauz pret wiku šā leezineeku, tad schis pehdejais war dot nepateesu šwehraftu, išeetodams augšchā mineto pamahzibu, lai žaur to glahbtu šawu brahli (Jore Deā CCXXXII, 12. un 14.).

Sche buhs tahda smehrasta peemehrs. Goju waldneeks prafa schihdam, lai tas swehr, ka neatstahs wiaa walsti. Swehrot schihds peebilti: "Schodeen es neatstahschu". Waldneeks prafa, lai schihds sw-hr, ka nefad nebežgs. Schihdam jaatbild "ja", bet pee tam klusi japeebilti fahds neispildams noteikums, peemehrom, "ja waldneeks schodeen nefo neehdis". (Hagahoth Aschari). Tā schihds war laust latru smehrastu ar meerigu firdsapfiau, jo Talmuds winam to atkauj.

4. Katolu bafniza un schihdu ritualflepkawibas.

Kad šatara ar Bijemas ritualflepkawibas prahmu ritualflepkawu aistahwjus tā šatot peespeeda pee seenas un wineem wairs neatlika ne faktu, ne peerahdijumu, lai apgohtu afinsrituala peerahdijumus, tad wiai, tā šihzejs pee šalmina, šehras pee pahwestu bullam un polu karatu dahwatam privilegijam... Ar šwinigu patofu daschdaschabee Kugelī un Lewini šawās smeheru lapās peeweda scho dokumentu šaturu, šuri šawā laikā gan aisseedša a p-wainot schihdus ritualflepkawibas, bet nefad nenoleedša us wineem šchāi leetā turet ašdomas.

Ašrahdidami us pahwestu bullam un privilegijam, šo šawā laikā schihdeem demušči polu karati, muhsu deenu schihdi un wiau lunkanee šchabes goji ašmiršt tikai weenu, proti, ša newar pawehlet tizet waj netizet šaut šam, par šo žilweks ir pahreezinats, newar žilwešam ar waru atnemt pahreežibu, šuru tas mantojis no šakteem un dšihwes teeschamibas. Pee tam schihdi ar wišeem špehteem žensčas noklufet tos apstahklus, šahdos erguhtas wifas pahwestu ašleegumu bullas un karatu primelegiju grahmatas. Šai muhsu lašitajeem parahditu, žil daudš war tizet šaj netizet wišeem šcheem schihdu eegalwojumeem, tad greešifimees šchāi leetā drufzin pee weštures.

Kas pašihšt widus laiku wešturi, tas ari finās šahdas žihnas XII.—XIII. g. šimt. norišinajās Širopā štarp pahwesteem un laizigeem waldneekšem, štarp

basnizu un laizigu waru, un kahdu lomu schini zihna ir spehlejuschi schihdi. Missardsibas bullas schihdi no dascheem pahwesteem ir isdabujuschi taisni tani laika, kad pahwestu wara ir bijusi wiswairal fatrihjinata nemitigas zihnās un pahwesteem preeksch scho zihnu turpinaschanas wajadsejis naudas. Schihdi galwenā kahrtā atfauzas us Inokentija IV., Pawila III, Grigorija IX., Benedikta XIV. un Klimenta XIII. bullam.

Inokentijs IV. (1243—1255. g.) weda nitnu zihnu ar keisaru Fridrihu II. Preeksch sawu mehrlu safneegschanas pahrests netaupija naudu un winam wajadseja daudis selta, lai eedsihwotajus wisur dabutu sawā pusē. Winsch schleeda seltu Bahzija starp tureenes knaseem, lai winus peedabutu pee jauna keisara eemehleschanas. Ar seltu winsch faistija weenus pee sewim, ar seltu pahcejo, sawu pretineeku starpā, sehja nefatizibu. Preeksch wisa ta wajadseja loti daudis lihdseltu un tee bij jaeguhit. Schos apstahklus loti labi isprata schihdi un nelawejās ismantot sawā labā: wini aisdewa us angleem noubu ir pahwestam, ir keisaram un tikai wehl wiseem spehkeem weizinaja kildas wina starpā un nemeerus. Nā pateizibu par to tee wireem sawās semēs dewa wisadas teesibas un privileg'jas. Un kad beidsot schihdi sajuta sawas n a u d a s waru, wini atklahti pee p r a f i j a no pahwesta bullu, kura tos apfargatu pret tautas ruhgschanu par wina ritualflepkawibam, so tee pastrahdaja pee kristigo behrneem. Un pahwests, protams, bij peespeests peekahptees, jo atradās pilnigā finanšielā atkarībā no „opspeestās“ schihdu tautas.

Gluschi tapat schihdi sawā labā ismantoja politiskos apstahklus XVI. g. f. pahwesta Pawila III. laika, kusch galwenā kahrtā nobewās pawairot eenahkumus un sawas waldischanas 15 gadu laika panahza, ta tee dimfahrtigi peeauga. To wisu schihdi weilli isleetoja sawā labā un atkal istauleja bullu, kura aistleedja winus apwainot ritualflepkawibās.

XVIII. g. f. pahwesta Benedikta XIV. laika, kusch atradās sem frantschu enziklopedistu eespaiba,

ſchihdi iſleetoja toretjejo radikalno wirſeenu un atkal prata iſdabut no pahweſta aiſſardſibas bullu. Benedikts lihdsigi ziteem ſawa laika waldbneekeem negribeja palikt pakal „laika garam“, bet gan iſpelnitees frantschu prahneeļu uſſlawaſ.

Sem radikalā wirſeena eeſpaida weena ſabee- dribas daka toreiſ ſahka uſſkatit ritualſlepſawibas par aiſſpreedumeem un mahneem. Pahweſts negribeja uſſtahteem pret ſcho ſtrahwu un — ſchihdi dabuja aiſſargu bullu.

Ta paſcha eemeſla dehl ari Kliments XIII. ap- ſtiprinaja ſawa preekſchgaheja rihkojumu

No peeweſteem falteem mehs redſam, ar lahdeem lihdselleem un pee lahdeem apſtahteem ſchihdi iſdabu- juſchi pahweſtu bullas. Zil ſchim bullam leela no- ſihme, par to, domaju, ſche leeki minet, katrs pats to ſapratis.

Kas turpretim ſihmejas uſ poļu karalu priwi- legijam un aiſſargu grahmatam, ko ſchihdi no winneem iſdabujuſchi, tad tam ir wehl maſaka noſihme, neſā pahweſtu bullām.

Kaſimirs Deelais aiſſtahweja ſchihduſ tapeh, la pilnigi atradās ſem ſawas mihlakās, ſchihdenes Eſteres eeſpaida. Pat dehlu, kaſ winam no tās peedſima, winſch atſtahta ſchihdu ližibā.

Pee tam wehl jaewehro, la wiſi galwenee ka- ralu rihkojumi par labu ſchihdeem nebij paſchu karalu, bet gan poļu panu darbs, kuzi atradās pilnigā atka- ribā no ſchihdu ſelta ſkawas. . . til leela bijuſi ſchi atka- riba, redſam jau no tam ween, la poļu ariſtokratija aldwā ſawas muiſchas ſchihdeem nomā lihds ar wiſam teeſibam, ſodit ar nahwi latru ſemneeku, kurſch bij muiſchas ihpaſchneeka dſimts žilweks.

Rā gan te nu waram nopeeni runat par poļu karalu pawehlem, neapwainot ſchihduſ ritualſlepſawibās?

Katram ſkaidri ſinams, la ne ar lahdam bul am, ne ar lahdam priwelegijam, ne ar lahdeem ſchihdu gwalteem un ſlaigam naw un nebuhs noleedſamas **ſintām kahrtu parahditās ſchihdu ritual- ſlepſawibas**, kur wini ſawa m tum ſch o

sektu wajað siba mištezi na juš hi nelaimigeem upureem, galwenā kahrtā křistigo behrneem ašinis.

Tomehr neraugotees uš wišeem augščā mineteem fakteem, šchibdu rebigeta un par šchibdu naudu isdota kreemu awiše „Ketsch“ šawā 276. numurā no 9. oktobra 1913. gadā nekauņjās sneegt šaweem lasitajeem melu apgalwojumu. Bet tas jau pee šchahdām lapam parasta leeta. Wina raklija: „Katoku basniza weenmehr ir zihnijusēs ar ašins legendu (pret ritualšleplawibam), isturejusēs pret to ar reebjumu un nolieguši bej šchdām peesihmem“.

To apgalwot war weenigi tas, kuruš nelo nesin ne no katoku basnizas, ne ari no wišas Keetrumu-Giropas weštures, waj ari las ti h š chi ar noluhktu melo.

Wesela rinda katoku teologu un wešturneešu — italeešchi, wahzeēšchi, poli, tā peemehram Alfons de Spina, Pawlikowstis, Gabils, Tiberins, Naullers, Langijs, Sabelliks, Ets, šenators Fr. Korneljis, Rolings, F. Fabers, Kessler, Hemeiners, Zerlers un wehl daudš žiti, kuri šeebojušchi daudš puhtu pee šchibdu ritualšleplawibu jautajuma ispehtišchanas, neapgašchami šawos darbos pērahda, tā **šchibdu ritualšleplawibas ir neapgašchams fakts**. Šawos rakstos wini peewēd wēšelu rindu ritualšleplawibu, kuras **na h k u š ch a s t e e f a s p r e e k š ch ā u n t u r p e e r a h d i t a s**.

No wina peewēstām prahwam šewišchi interešanta ir Tridentes prahwa par křistigā pušena Šimona **nogalkuščanu no šchihdeem**. Šhe pee išteefaschanas nahža gaismā, tā šleplawiba pašrahdata pehž wišeem Talmuda un rabineru likumeem, kuri no audjes uš audsi pahreēt tikai m u t i š k l i un teel ruhvigi šargati no behrneem un šeweetem. Tahlak ištaidrojās, tā **šchihdeem uš šeešdeenam wajog křistigo ašinis**, jo, tā sinagogas pahrsinis Samuelis paštaidroja, — „**pehž ihp šcha rituala nolanta křistiga behrna ašinis** d a r a d a u d š l a b a

preeksch schihdu dwehseku glah-
schanas“.

Rà pahwesti isturejuschees pret jautajumu par ritualflepkawibam? Par dascheem no wineem jau runojam un ja wixi ir isdemuschi bullas preeksch schihdu aissardsibas, tad wehra janem ari tee apstahki, lahdi winus us to speeduschi. Turpretim pee ziteem pahwesteem mehš redsam pamisam ko preteju.

Beemehra behl nemsim to paschu Trientes prahwu no 1475. gada, kura lahwa pahwestam Benediktam XIV isteiktees schai schihdu ritualflepkawibas leeta. Schis augsti mahzitis pahwests par mineto prahwu sawa bulla no 1775. gada 22. februara saka feloscho: „Alis naida pret Kristus tizibu **schihdi 1475. gada breefmiga kahrtà nogalkuaja** Tridente swehto puisenu Sihmani, kusch wehl nebij kasneedsis trihsgebigu wezumu. Behz schi nezilweziga noseeguma fazehlas tahdi nemeeri un schihdi isleetoja tif daudš lihdselku, lai nowehrstu no sewim taisnas kristigo dusmas un pelnito sodu, ka pahwests Sifis IV pamehleja schihdu noslepkawoto puisenu Sihmani nepeekaitit pee swehteem mozekteem, lai gon tauta pati to jau darija. Bet kad drihs ween nahza schihdu noseegums gaisma (pahwests Sifis IV pahrzehla prahwu us Romu kardinalu komissija), tad pahwests steidsas par to issinot wizeem tizigeem. Sifis V 1588. gada isdewa pamehli par swiniga deewkalpojuma eeweschanu par godu schihdu nogalinatam puisenam Sihmanim.“

Tà raksta pahwests Benedikts XIV (Benedicti XIV Bullarium, Romae, 1757. t. 4. p. 238)

1589. gada pahwests Grigorijs XIII kanoniseja Sihmani.

Schihdu aistahwi aisrahda us pahwesta Grigorijs IX bullu, kura runajot wineem par labu, bet — schini bulla naw neweens wahrds minets ne par ritualflepkawibam, ne ari par to, ka schihdi leeto kristigo ofinis. Tà tad minetais pahwests naw istei-

zees ne par ne pret ritualflepfawibam, bet gan tikai aisseedfis schihdus fit...

Tas pats jafaka ari par pahwesta Nikolaja V bullu (1447. g.), uš kuru ari schihdi mehds atfauttees.

Turpretim Inolentija IV bulla, kura bij wehrsta pret ritualflepfawibam un scho usstatu atfohrtoščana Grigorija X bullâ (1274. g.) ta pa atflahti no šoditas Bišnes konzilâ, kuresch žaur to šaidri peerahdija, lahdu stahwolli katoku basniza eenem pret schihdu ritualflepfawibam.

Tas ir šaidres peerahdijums, ka katolu basniza wecnmehr ir atfinuši neapgašchami peerahditâs schihdu ritualflepfawibas.

Bet — schihdi un wiau rofas puischi grib to noleegt un šaweem apmulkoteem lafitajeem eegalwot pretejo.

Bet redšedami, ka neweens nopeetni nenem wiau atfauščanos uš pahwestu bullam un Polijas karalu privilegijam, ko schihdeem šawâ laikâ bij isdewees isdabut, wini un to aistahwi domaja dabut lahdu šwarigaku peerahdijumu uš ka stutet šawu „newainibu“. Šhini noluhkâ nu „anglu lords“ Rotščilds greešâs ar wehstuli pee kardinata Merri-de-Walû un luhšsa atflahti apšiprinât kardinata Ganganelli un pahwesta Klimenta XIV. isteikumus, kuri esot isteikuschees par labu schihdeem.

Kardinals Merri-de-Walû ari apleez'naja, ka kardinata Ganganelli, kâ ari pahwesta Klimenta XIV. bulla no 1247. gada ir pateejas, bet — tas wišs schihdeem neko nelihds.

Kardinata Ganganelli šinujums Watifanam šastahdits 1758. gadâ pehš tam, ka Polijas schihdu deputozija bij greešufes ar luhgumu pee pahwesta, lai aistahw wiaus pret usbrufumeem un peelauščanam. Beeta bij ta, ka taišni šhini laikâ Rijewâ bij pastrahdata ritualflepfawiba un laušchu prahti wišâ Polijâ stipri ustraukti, wišs loti šaščutuschi pret schihdeem. Tad pahwests Benediktis XIV. pawehleja peeprafit par scho leetu atlaušmes no wišeem polu b.šapeem un uš to pamata kar-

dinalam Ganganelli fastahdit finojumu, to zelt winam preelshã.

Wisi bislapi weenbalsigi atfauszãs, la par ritualfleplawibu pastahweschanu nau ne masako schanbu, un peeweda weselu rindu prahwu, tur tãs bij peerahditas. Semischli fihli sawu atsaufmi bij isstrahdajis Lubjas bissaps, peewesdams weselu rindu gadijumu, tur schihdi ritualeem noluhfeem nogalinajufchi kristigo behrunõ.

Nerangotees us wisu to, kardinals, kuresch bij pasihstams liberalis un schihdu draugs, sawã pasinojumã pahwestam ralsija, la isnemotdiwus gadijumus, tur ritualfleplawiba ganefot ne appahschami peerahdita, neefot zitu peerahdijumu, la schihdi peekoptu scho parafchu, femischli wehl tapeh, la lihbs XV. g. f. wiau Polija nebijis, eeraduschees wini tur tifai peh, israidischanas no Spanijas.

Nerunajot jau nemaf par to, la schim finojumam nekahdu tahlaku feku nebij un pahwestis ne labi, ne ari fikti par wiau neisteizãs, aistahdams to pilnigi bes eewehribas, tomehr jaaisrahda, la kardinals Ganganelli winã peelaidis azim redsamu nepareisibu. Schihdi, kã to wehsture rahda, Polija eeradãs XI. un newis tifai XV. g. f., pee tam ne no Spanijas, bet gan no Wahzijas. Un pat lihbs schim wini ir usalabajufchi nosautumu „Ashlenafi“, kas nosihmẽ „Wahzijas schihdi“, kamehr Spanijas schihdi sawzas „Sefardimi“ Bes tam pat schihdu draugs, Ganganelli bij tomehr pee fpeests atsihtdimas ritualfleplawibas par peerahditãm. Dee ir tee paschi dimi ritualfleplawibu gadijumi, par kureem runã pahwestis Benedikts XIV. sawã bullã. Schi bulla sawzas „Beatus Andreas“ un winã aprastitas swehrigã kahrtã no schihdeem nogalinato puisenu Andreja no Risenas un Sihmana no Tridentas zeeschanas, pee tam bullã top pawehlets pirmam noturet deewkalposchanas.

Un kardinala Ganganelli autoritate katolu siirpâ wispahre nam leela. Pahwestis schai amatâ wina eezehla 1769. godâ un 5 gadu laikâ wiasch katolu basnijoi ir nobarijis ne weenu ween kaunumu. Wiasch atzehla pahwesta Pija V. bullas nolafischanu basnijâs par winas pretineeku nolahdeschanu. Tohlah wiasch samasinaja swinamo beenu skaiu un atzehla jesuitu ordeni, kursch, lai kâ ari par wina neatsauktos, tomehr daubj ko ir darijis katolu basnijâs labâ. Ne par welti wiasch drihs ween pehz tam tapa aljaunois.

Schahda neisdewiga aisaufschandâs us kardinala Ganganelli sirojumu war tapt isskaidrota weenigi ar zeribu no Roitschilda puses, la kardinals Merri-de-Walû samâ atbildê pahrunasees, waj ari schâ waj tâ is-teiks sawas domas, bet — neisnahza nefa: atblde bij sausa, ihfa.

* * *

Safarâ ar scho gadijumu awise „La Croix“ likusi ismisset daschus dokumentus Watifena arkimos un tur nu atklahjuschâs interesantas leetas: israhbas, la karinals Merri-de-Walû, pee kura schihdi bij greefuschees zeribâ, dabut no wina preeksh sewim lab wehliqu aisaufsmi ritualleed, ir Saragosas pilsehtas notara Canro-de-Walû teelchs pehnahzejs, kura behlu Dominiku 1250. godâ schihdi noslep^{te} wojujchi, fisdami krusâ un durdami ar schlehpu sahnos, tâ gahuidami Pestitaja krusa nahwi. Schâ schihdu swehribu mozeklis no katolu basnijâs ir peeskaitits pee swehteem un kardinala Merri-de-Walû mahjas basnijâ ir altaris wina wahrâ.

Schihdi un wina draugi tomehr nerimâs ar saweem usbrukumeem basnijungam Bronaitim, pee tam paschâ nekaunigatâ kahitâ aisaufbamees us pahwesta bullam, kuras esot pret schihdu apwainoschanu ritualseptamibâs.

Lai schai nebutschanai reis daritu galu, tod pahwesta ofiziolais organs „Kon as Gramatas“ ussihjas schai leetâ par Branaischa aissahwi, nodrukabams wiefelu rindu sinamu un peerahditu schihdu

rituālslepīwibu, tā wīfai katoltizigo pāfaulei, 245 mil-
joneem kauschu, atklahti apleezinot, la **šchihdi** pēekopj
rituālslepīwibas. Pēe tam šchinī šaraktā ir uf-
fwehrtis šcho sēpīwibu rituālais un sēed o-
šchanaš raksturs.

Tā la šchim šaraktam ir leela nošime wīfā
šchāi leetā un tas sneedš wīfai interesantas šinas par
šchihdu breesmīgajām mešchonū eerāšam, tad to ša-
weem laštajeem pašneedsam nesaišīnatu.

1) 425. gadā Zmā (starp Aļepu un Antiokiju)
šchihdi šita kruskā kristīgu puifenu. (Baronius, An-
nales, Nr. 49.)

2) 614. gadā **šchihdi** pīrka kristīgos un
nokāwa. (Baronius, № 14). (Šche ir runa par teem
90,000 kristīgeem guštēkneem, kuras Palestinas **šchihdi**,
kā wehsturneeks Amadejs Tjerri raksta, ispirka no
guhšīneezibas, lai waretu nokaut. Naudu preešch
šchi noluhla šameta wīfa **šchihdu** tauta.)

3) 1071. gadā Bloā (Fronzija) **šchihdi** šita
kruskā masu puifenu, bet wina lihī pehz tam eemeta
upē. Grafs Eibo pawehleja wainigos šadedšīnāt.
(Monumēnia Germaniae historica; 4. šehjumā
520. lap. pufē.)

4) 1104. gadā Norwīschā (Anglijā) **šchihdi** ee-
wilināja šawā namā 12 gabus wezu puifenu Wil-
helmū un tam īstezināja beidsamo pīliti ašīnu. (Bol-
landisti, III. šehj., martš, 556 lap. pufe; „Monu-
mentā“, turpat.).

5) 1160. gadā Gletschēstērā (Anglijā) **šchihdi**
šita kruskā kristīgo puifenu. (Monu-
mentā, turpat.)

6) 1179. gadā Parīšē, Pontuāšas pīlī, **šchihdi**
upureja kristīgo puifenu Rīchardu
Salā Zeturtdēnā; Parīšē wīnšch pēekaitīts pēe
možēkneem. (Bollandisti, turpat, 191. lap. p.)

7) 1181. gadā Parīšē pīrms Seelbeenam **šchihdi**
nogalināja kristīgo puifenu
Robertu. (Pagi, 1181. gadā, № 15; Bollandisti,
25 mart. 589 lap. p.)

8) 1225. gadā Minchenē (Bavarijā) kaha
feerote kristīgu puifenu pahrēwa schihdeem, kuri
tam uotejinaja ašniš un tad nogalinaja. Tas no-
tika pirms Zeelbeenam. (Michelbeck, „Storia di
Frisinga“, II. šehj., 94. lap. pusē.)

9) 1235. gadā Erfurtē (Bazijā) schihdi ritu-
alā fahrtā nogalinaja kahdu kristīgu puifenu. (Des-
portes, 66 lap. pusē.)

10) 1235. gadā Norwitschā (Anglijā)
schihdi nosaga kristīgu puifenu un pirms
Zeelbeenam šita wīnu krusā. (Huillard
Bréolles, „Granda Chronique“,
III., 86. lap. p.)

11) 1236. gadā Hagenowā (Elzas = Lotaringijā)
schihdi aif naida pret Kristu upureja trihs
kristīgo puifenus, 7 gadus wezus. (Richeri,
„Acta Sino-
nensia“, „Monumenta“, XXV., un wehl žitos
rakšos).

12) 1239. gadā schihdi Londonā šepeni isdarija
ritualšlepawību. (Malleo de Parigi, Chronica,
IV., 433. lap. p.)

13) 1244. gadā Londonā schihdi nonahweja
kristīgu puifenu. Wīnu peemin šw. Pawila
basnijā. (Baronius, № 42).

14) 1250. gadā Aragonijā (Spanijā) pirms
Zeelbeenam schihdi šita krusā septinus
gadus wezu kristīgo puifenu. (Ciovanni de
Sent „De Pseudo
Messiis“, 33., I. p.)

15) 1250. gadā Saragosā (Spanijā) schihdi
šita krusā šw. Dominiku-de Wali (Blancas
Arag.).

16) 1259. gadā Orsonā (Kastilijā) schihdu rabi-
neri nogalinaja šawā namā kristīgu
puifenu. (Desportes, 68. lap. p.)

17) 1255. gadā Lintholmā (Anglijā) schihdi
nosaga kristīgu puifenu Hugū un baroja
wīnu lihds upureschanaš deenai.
Uš wīna krusā šišhanu šaplūhda
schihdi no wīfam Anglijas
malam. (Bollandisti, IV. šehjums.,
julijē. 494. lap. pusē.)

18) 1257. gadā Londonā **šihdi upureja** frīti-
giņu pušenu. (Cluverio, Epitome hist. 541 l. p.)

19) 1260. gadā Weisenburgā (Elzas-Lotarin-
gijā) **šihdi nogalināja** frītiņu pušenu. („Annalia
Colmar“, Monum. XVII, 191.)

20) 1260. gadā Birsheimā (Badenē, Bahzija)
šihdi notezināja ašinis 7 gadus mežai frītiņo mei-
tenei. Lihki eemeta upē. (Bollandisti, II. šehj.
aprilis. 838. lap. pušē.)

21) 1279. gadā Northamptonā (Anglijā) **šihdi**
šita frīšā frītiņu pušenu. (Desportes 67. l. p.)

22) 1279. gadā, aprīli, Londonā **pastrahdata**
rituālslepšawiba. Wainigee šingri šoditi. (Uotsche-
stercas Florentijs, Kronika, 222. lap. pušē.)

23) 1282. gadā Minchenē (Bavarijā) **šihdi**
nogalināja wineem pahrdotu frītiņu pušenu. (Ro-
derus, „Bavaria santa“, II., 315.)

24) 1283. gadā Mainzē (Bahzija) **šihdi**
nogalināja frītiņo behnū, kuru tā autle wineem
bij pahrdewuši („Acta Colmar, Monumentum,
XVII, 210)

25) 1285. gadā Minchenē (Bavarijā) **notezi-**
natas ašinis frītiņo behrnam. Ašinis šihdi lee-
tojuschī preekšī šahlem. Eedšihwataji nodešfināja
namu, kurā šihdi bij pašlehpušchees. (Baderus
„Bavaria Santa“ II. šehj., 331 l. p.; Monumen-
tum XVII, 415).

26) 1286. gadā Oberweselē (pee Reinas)
šihdi duršidami 3 deenās nomozija 14 gadus
wezu frītiņo pušenu Berneri. (Bollandisti, II. šehj.,
april., 697 l. p. Monumentum XVII.; Baronius
1287. gab. Nr. 18).

27) 1287. gadā Bernē (Schweizē) **šihdi**
nogalināja pa Veeldeenam šahdu frītiņo jaunekli
Kuoolfu. (Bollandisti, II. šehj., april.)

28) 1292. gadā Kolmarā (Elzas-Lotarnigijā)
pastrahdata šahda pari šlepšawiba. (Ann.
Coln, II. 30).

29) 1292. gadā Kremsā (Austrijā, pee Dona-
was) **šihdi upureja** šahdu frītiņo pušenu, kuru

bij atwedufchi no Brinnas (Morawijâ). Diwi ſchihdi ſobiti. Bahrejee ar naudu iſglaſhbâs. (Monumentum, XI. 658).

30) 1294. gadâ Bernê (Schweizê) ſchihdi **nogalinaja** ſahdu kriſtigo behruu. (Ann. Coln., II, 82).

31) 1302. gadâ Memlenâ paſtrahbats ſahds patſ noſeegums. (Ann. Coln., II. 89).

32) 1303. gadâ Weifenſejâ (Bahzjâ) ſchihdi **notezinaja aſinis** ſahdam ſkolneekam Konradam, ſaldata behlam. (Baronius 184).

33) 1320. gadâ Brejâ (Franzjâ) ſchihdi **nogalinaja** ſahdu puiſenu, kaſ peedereja pee kriſtigo baſnijâs lora. (Desportes, 72).

34) 1321. gadâ Anneſâ (Sawojâ, Franzjâ) ſchihdi **noſleptawoja** ſahdu jaunu baſnijâs ſalpo-taju; ſleptamibai feſoja ſchihdu ikraidiſchana. (Denis de Saint Martin, „Gallia Christiana“, II. 723)

35) 1325. gadâ Pragâ (Tſchekijâ) ſchihdi **noſleptawoja** ritualnoluſklam ſahdu kriſtigo (Baronius, Nr. 15).

36) 1331. gadâ Uberlinſenâ (Bahzjâ) ſchihdi **nogalinaja** ſahdu kriſtigo behruu un pehz tam lihki eemeta afâ. (Giov. Vitonduram, Chronica).

37) 1315. gadâ Minchenê (Bawarijâ) ſchihdi **ſpihbſinaja un nogalinaja** kriſtigo puiſeau Jndriki, furu wehlaſ ſanonijeja. (Raderns, 351).

38) 1380. gadâ Hagensbachâ (Schwabijâ) ſchihdu **ſ p e e n a h z a p e e k r i ſ t i g a p u i ſ e n a u p u r e ſ c h o n a ſ**, furu tee bij wina wezakeem noſagufchi. (Mart Krusins, Schwab. Aneal. III V).

39) 1401. gadâ Diſenhofenâ (Bahzjâ) ſchihdi **notezinaja aſinis** ſahdam kriſtigo puiſenam, furu bij pirluſchi par 3 florizeem. Teefâ weens no ap-ſuhſeteem ſchihdeem **a t ſ i n â s**, ſa **Katram ſchihdom pehz katreem 7 gadeem wajagot dabut kriſtiga aſinis**. Rahds zits wehl paſtaſhſija, ſa kriſtigo aſinis wajadſigâs uſ Veeldeenam preeſch ritua-

leem. (Par to raksta ari Bollandisti šarvā wehsturē. Tahlat: „Question Juive“, 59. un 60. lap. p.).

40) 1407. gadā turpat tapa pastrahdats jauns noseegums no šchihdeem, par to wiaus israidija.

41) 1410. gadā **schihdi par wairakfahretīgām rituālslepławibām** israiditi no Tiringijas (Bahzjā). (Baronius 37).

42) 1439. gadā Rāwenburgā (Wirtembergā) **schihdi upureja** kahdu kristigu jaunelli Ludwiki fon Bruchu, kuzsch wiaus Leeldeenās apfalpoja pee galba. Wina meefas wehlat atrada un ar leelu godu apbedija. (Bollandisti, III šehj., april, 978).

43) 1453. gadā Brestlāwā (Silezijā) **schihdi nogalināja** kahdu kristigu puifenu, kuru bij nosagušchi un barojušchi. (Desportes, 76 lap. p.).

44) 1454. gadā Kastilijā **schihdi sagreesa gabalos** kahdu kristigu puifenu, bet **wina firdi zepa, lai opehstu**. Par scho un wehl ziteem noseegumeem wiaus israidija no Spanijas. (Simeon Sab, Botland II, apr.).

45) 1457. gadā Turinā (Italijā) kahdu schihdu peenahja pee mehginajuma nokaut kristigu puifenu.

46) 1642. gadā Inšbrutas tuwumā (Tirolē) **schihdi upureja** puifenu Andreju no Minnas; papreeksch wini tam notezinajuschchi ašinis. Wina wehlat kanoniseja. (Boland, III. jul, 462 l. p.).

47) 1468. gadā Sepulwedā (Bez-Kastilijā) rabis Sambis Beitā Leelā peekdeenā **šita kruzā** kristigu šeweeti. (Colmohares, Historia Segowial).

48) 1475. gadā Tridentā (Tirolē) **schihdi no-nahweja** puifenu Sihmani. No schis leetas ismekleschanas un iskeefaschanas usglabajees leels daudsums dokumentu. No šcheem dokumenteem redsams, ka schihdi atsinuschees neween schai noseegumā, bet ašrahdijuschi us weselu rindu tam lihdsigu, to wiau tautas brachki pastrahdajuschchi Tirolē, Lombardijā, Wenezijā u. w. j.

49) 1480. gadā Trewisā (Italijā) pastrahdats tahds pats noseegums, ka Tridentā. (Baromins, 569 lap. p.).

50) 1480. gadā Mottā (Italijā) Le-lā Beeltdeenā **ſchihdi upureja** kriſtigu puiſenu. (Bolaoe, II. ſehj. apr.).

51.) 1486. gadā Rotiebmorā (Bawarijā) **ſchihdi noſleptawoja ſeſchus puiſenus**. (Raderus, III., 174)

52) 1490. gadā Guardijā (Spanijā, Toledas tuwuunā) **ſchihdi ſita kruſtā** kriſtigu puiſenu. (Baldan, IV, gr. 38).

53) 1494. gadā Tirmanā (Ungarijā) **ſchihdi noſaga** kriſtigu puiſenu un **notezinaja aſinis**. (Bollandiſti, II. april., 838).

54) 1592. gadā Walikirkā (Eliſafā) kaħds tehws ſawu 4 gabus wezo puiſenu dema par 2 ſlorineem ſchihdeem, lai tee tam iſtežina dalu aſinu, bet puiſenu atſtaħj dſihru **ſchihdi notezinaja aſinis** puiſenam un to nogalinaja. (Bolland, II. apr. 830.).

55) 1505. gadā Budweiſā (Tſcheķijā) nahja preeľſchā kaħds pats atgadijums. (Eſele, „ſkriptomores“, I, 138.).

56) 1510. gadā ſchihdi atfinās, ka wixi ar adatam **nodurſtijnſchi 7** kriſtigus puiſenus. (Baronius, 141.).

57) 1520. gadā Tirnowā un Biringā (Ungarijā) ſchihdi ritualā kaħrtā **notezinaja diweem kriſtigeem** puiſeneem **aſinis**, par to tapa iſraiditi no Ungarijas. (Bolland., II., apr. 839.).

58) 1540. gadā Sapenſelā (Bawarijā) **ſchihdi ſpibhſiuaja** 3 deenas no weetas 4 gabus wezu kriſtigu puiſenu, liħdi beidsot nogalinaja. (Baderus, II., 331., III. 179.).

59) 1547. gadā Rawā (Polijā) diwi **ſchihdi upureja** kaħda kriſtiga brehbneela deħlu. (Bolland., Sim. Gab.).

60) 1569. gadā Witowā (Polijā) 2 gabus wezs puiſens Zahnis tapa par 2 markam pahrdots ſchihdam Zankelim Smijerlowiſſcham. Puiſenu nonahweja ĩluſās nedelas otrdeenā. Aſinis ſawahja traukā.

61) 1575. gadā, ūchihdi nogalinaja kristigu puifenu Mileli Jakobi. Wainigeem isdewās iswairitees no soda. (Desportès, 83).

62) 1590. gadā Šhidlowā (Polijā) nosuda kristigs puifens. Wina ūhki atrada. Tam zaur duhreeneem bij notežinatās a finis.

63) 1592. gadā ūchihdi nogalinaja 7 gadus wezo puifenu Sihmani. Wina meesā atrada pahri par 170 duhreeneem. Winaš ir kanoniseis. (Bolland, III., jul.).

64) 1595. gadā Gostinā (Polijā) ūchihdi nopirka kristigu puifenu un tam **isfežinaja a finis**.

65) 1597. gadā Stralowās tuwumā (Polijā) **ūchihdi nogalinaja** kristigu puifenu un ar wina a finim apšozinaja jaunu sinagogu, tā to „eeswehtibami“.

66) 1598. gadā, 25 martā Podlagā **ūchihdi nogalinaja** lahdū kristigu puifenu, Albertu, kuru tee bij nošagufchi. (Bolland).

67) 1650. gadā Rodenē (Tšehetijā) **ūchihdi nogalinaja** 11. martā 5 1/2 gadus wezo puifenu Matisu Šllichu. (Wehsturneels Tenzelis peewed wehl bei ūchi welelu rindu lihdsigu noseegumu, kuru pašrahdati Štirijā, Karintijā u. z.).

68) 1655. gadā Lunguchā (Wahzijā) **ūchihdi nogalinaja** kristigu puifenu. (Tenz., jun. 1693. g.).

69) 1669. gadā Menā (Potaringijā) ūchihds Rafaelis Lewis nosaga 4 gadus wezu kristigu puifenu un to **breesnigā kahrtā nogalinaja**. Wina meesas atrada breesnigi fakoplotas. Wainigo uš Mežus parlamenta spreedumu būhwu ūadedūinaja. (Parie, 1670 g. prahwa. Fellers, „Schurnals“, 1788, II., 428.).

70) 1720. gadā ūchihds nosaga puifenu. To pamanija un ūahūa wina guhūit, tā ūa winaš beidsot bij speest aūstahū ūawu upuri. (Zach Vita del Beato Andrea di Rinn.)

71) 1730. gadā Mepenā, Merenes tuwumā (Tirofē) atada nogalinata behrna lihkti. Noseegumu bij pašrahdajufchi ūchihdi. (Diss Arch. 3, 4.)

72) 1764. gadā, 19. jūnijā nosūda kristīgo puišens **Jānis Mals**. **Wina** līk. atrada ar wīsam rituālslepkawības pašimem (Ungaru reputata fastahbiā grohmata „**Tissa-Estara**“.)

73) 1775. gadā **Polijā** šihibus sauza pēc atbidibos par rituālslepkawībam. (Teller. „**Journal Historique**“, 1778.)

74) 1778. gadā augšhā minetais autors pasahsta, par rituālslepkawībam **Tornā** (**Prusijā**).

75) 1791. gadā **Tafnedā** (**Semigrādijā**) **šihibi rituālā kahet** **nogalināja Andreju Tafisu**. — Ap to paschu laiku tahdi pat nosēgumi pasrahdati ori **Weslawā** (**Moravijā**) un **Woplanjā** (**Desportes**, 83.)

76) 1810. gadā **šihids Rafaelis Ansona** **nogalināja** kahdu **napadsīgu** kristīgu tēceci. **Nosēgums** pasrahdits pirms **Deeldeenim**. (**Bjuščā** angļu konsula mehūle frantschu konsulam **Damaskā**. **Rakstīta** 20. apr., 1840. g.)

77) 1812. gadā **Korsā** (**Greekijā**) **šihidi nogalināja** rituālā kahetī kristīgu pušenu. **Trim** šihiddeem pēspreeba nahmes sodu. (**Desportes**, 89.)

78) 1824. gadā **Beirutā** (**Sihrijā**) rituālā kahetī **nogalināja Fatallu-Saidhu** (**Desportes**, 89.)

79) 1825. gadā **Loatijā** (**Sihrijā**) **grafs Dirfors-Siwrate**, pašstamais zelotais, garā mehūlē raknija frantschu konsulam par šeloscho, lo wīnam bij pasrahstijusi kahda šihiddeete **Ben-Nuda**, kura pati mehlof pēcehmusi kristīgu tizibu. **Lotolijā**, kur wīna jau kā 6 gadus weza meitene pēemita sawas tantes namā, wīna weenā no istabam reiš redseja diwus pušenus, kuri bij **aiš kahjam pēc greeštem pakaheti**. Kad wīna ar asaram metās pēc tantes un tai par to stahstija, ta ošbildja, la tas ir tilai neeti un suhtija wīnu pasraigatees. Kad wīna pahrnahza mahjās, behenu wairs nebij, bet par to wīna eeraudhija **traukus ar ošnim**. **Mionus** gadus mehlof, buhdama 14 gadus weza, wīna 1834. gadā atradās **Tripolē** (**Sihrijā**). **No teraies**, uš kuras wīna nebij redsamo, wīna redseja, la pasahwojis wihreetis, kristīgs, eegahja **dsihwollī** sinog-

gas tumumä. Tuhlin wairaf schihdi usbruka winam, fahēja lahjas un rokas un **parahra ais lahjam**. Schihdä stahwolli nelaimigais atradäs no pulstien 9 rihdä lihds pusnaktij. Kad tumojäs agonija, **schihdi pahrgreesa winam rihkli** ar to pašču nasi, ar furu wiau rabi lauj lopus. Afinis fateginaja traukâ. (Desportes. 89.)

80) 1827. gadâ virms Seelbeenam nojuda fristigo puifens. (Chiarini, „Tevria del Gindaismo“ 1, 35.)

81) 1829. gadâ Turinâ (Italijâ) schihdi no-laupija tirgotaja Karwalones ņewu Antoniju. Winsch paštaigajäs schihdu kwartala tumumä kahdâ wakarâ lopâ ar ņewu. Rahdu gabalinu ņewa gahja meena pati. Pēpēšči wiau eelenza schihdi, eewilka tumschâ koridoci, bet no tureenēs pagrabâ. Tur wiau isgehrba lihds jostas weetai un diwi rabi ar grahmatam rokäs tai teiza: „Tu efi nolemta nahwei!“ Wihrs pa to starpu pagurwa ņadabut ņalbutus, eelausäs namâ un ņewu wehl atrada dšihwu. Bet schihdu selts nokluseja prahwu. (Bruchschu ofizeera barona son Koltēs wehstule frantschu konjulam Alepâ 1840. gadâ.)

82) 1881. gadâ Peterburgâ **schihdi nogalinaja** apalkhofizeera dehlu. Wainigos aissuhtija us Sibiriju. („Amblager des Süden“, Leibzig, 1884.)

83) 1839. g. Damaskâ (Sihrijâ) muituižâ konfiņeja pudeli aņinu, kuru ņanehma kahds schihds. Grafs Sisanets par to rakņta: „Pagahjuņchâ (1839. g.) ņhe peenahza kaste, kuru ņanemt eeradäs kahds schihds. Pēprafija, lai winsch attaisa kasti. Schihds leedsjäs un solija 100, tad 200, 300, 1000 un beidsot 10,000 piasteru (25,000 franku), bet muitas eerehdnis nebij uspehrkams. Winsch uņlausa kasti un atrada tanî pudeli ar aņinim. Nopratinaschanâ schihds stahņija, ka wineem esot parafča, usglabat leelo rabu un zitu eewehrojamu wihru aņinis. (Damaskas prahwa, 1840. g. Pēhž Achile Lorana grahmatas. Skat. 301. lap. puse).

84) 1853. — 54. g. Strigonijâ (Ungarijâ) schihdi eewilka pagrabâ kriņigu kalponi, eewainoja galwâ un

težnaja ašinis. Meitenei tomehr isdewās isglahtees. („Zivilta Cattolica“, 798 burin 740 l. p.).

85) 1875. g. Šborā (Rumanijā) namā Nr. 165 ihši pirms Beeldeenam šchihdi mehginaja nogalināt kristigo meiteni Annu Saubu, šchihda Gonowitscha kalponi. No pahrzeekām bailem meitene nomira otrā gadā, aprīlī (Desportes, 94).

86) 1877. g. Šlakā (Seemeku-Franzijā) Jozefs Klers pahrdewa famus audseklus Pears un Teresi Sabo šchihdeem, kuri tos nogalināja.

87) 1879. g. Pirofā (Sihrijā) **ščihdi noga-**
lhuaja 15 gadus wezu meiteni Lidu Sipofu, šchihda Grosmana kalponi. Winas meefas atrada. Ašinīs bij istezinatas.

88) 1879. g. Budapeštā (Ungarijā) jauna meitene Terese Wille ihši pirms šchihdu Puhrīma šwehtkeem eemidfinata ar meega šahlem šchihdu kwartalā. Atmosufēs tilai pehz 80 stundam. Wisi lozefki koti šahpejuschi. Truhzis spēhka. Tumul fewi apkatot pamanijuši bruhzes, pa furām šchihdi wina i notezinajušchi ašinīs. (Desportes, 95).

89) 1879. g. Kutaisā (Kaulasijā) 4 **ščihdi**
nogalinaja un istezinaja ašinīs šahbai meitenei, 6 gadus wezai. („Univers“, 1879. g.)

90) 1878, 79., 80. un 81. gados Šhteinā pee Angerus (Ungarijā) pasuda 4 kristigo meitenes un katreiz ihši pirms Beeldeenam. Wīnu meefas neatrada. (Dnodi „Tifa-Šlar“).

91) 1880. g. šchihdi pastrohdaja ritualšlepka wību Romornā, (Ungarijā).

92) 1880. g. Šmirnā (Mas-Šijā) ihši pirms Beeldeenam nosuda šahbai bagatai greeku gimenei puisens. 4 deenas wehšal wīnā lihšiti, breefmigi šadurštitu, atrada juhemalā. Par to eedšiwotaji šazehla nemeerus un nogalinaja 600 šchihdus. („Romas Wehštnesis“, 1883. g.).

93) 1881. gadā Melšandrijā (Egiptē) **ščihdi**
nogalinaja jaunu greeki Farnaraki. Par šcho nošegumu rakstija wīšas awīšes 1881. un 1882. gadā.

Wina lihki atrada Winiis bij istezinatās lihbi beidsamai pilitei. Bihļa fotografiski usnehmumi wehl tagad glabajas. Rebsami daubš duhreeni. Šchihda Barusch: gmeni opjeetinaja — un teefaja. Reifē ar to leelatās Egiptes pilsehtās fozehlās eedfihmotaju nemeeri pret schihdeem.

94) 1881. gadā Koloraschā (Belikijā) tapa teefati schihdi par to, ka kahbai fristigo meite nei notezēnajušchi a finis. („Unives. Israélite 8. nov. 1881. g.).

95) 1881. gadā Eufschā (Galizijā) schihds Mošus Keteris nogalinaja potu jaunawu Franzisku Maichu. Wainigos noteefaja uš nahwi, bet Muirijas keisars apschehloja. („Osservatote Catolico“, 31. marta, 1882. g.).

96) 1882. gadā Efa-Eharā (Ungarijā) schihdi nogalinaja 14 gadus wezu meiteni Solimofi. (Baršcho prahwu „Eatu Awisēs“ 1913. gadā jau plaschal rakstis*)

97) 1882. gadā Galatā (schihdu kwartals, jeb „heto“ Konstantinopolē) mairak nekā 20 leezineekem rebšot, schihdi eefkeepa sawā namā kristigu puifenu. Dirā deenā atrada wina lihki. („Romas Wehšinesis“ 8. jun., 1883. g.).

98) 1882. gadā Galatā schihdi nolau-pija fristigu puifenu. Nolaupitā puifena mahtei schihdi ismaksaja leelatu suanu naudas.

99) 1884. gadā Jerusaleme peenahšis schihds, kurešch ihfi pirms Beeldeenam nosadšis kristigu puifenu.

100) 1885. gadā Kamarā (Egiptē) schihdi nogalinaja ihfi pirms Beeldeenam kahdu fristigu jaunelli. (Desportes)

101) 1888. g. Breslawlā (Silesijā) kandidats uš raba amatu Bernschteins eewilinaja pee fewim kristigu puifenu. Šche wiasch tam ar rituala nafi idarija duhreenu un tezinaja a finis. Winau fauja pee atbildibas. Škšperti wainu peerahdija. Wiasch newareja neko zitu atbildet: „Es tanī brihdi laikam esmu bijis trats.“ Bernschteinu noteefaja. (Desportes, 244, Paasch).

*) Št. ari broščurā: „Schihdu rituālfleptawibas“.

102) 1890. g. Damaskā (Sihrijā) ſchihdu ritualā lahrā nogalinaja Zndri Ab-
delnuru. (Paasch, 290).

103) 1891. g. Afantenā (Wahzijā) ſchihdu
„moelis“, jeb upuretajs („Sacrificator“ Buschofs
nokawa kristigu puisena Jahni Hegemani.

Domaju, ka ſchi ſarakta, to ofiziali dob fatoku
baſniza, peeteef, lai redjetu, ka wina atſihſt
ſchihdu ritualſleplawibas. Tās aſfina
ari Mahritiſch Luters. Atſihſt tās ari pareiſtizigo
baſniza, jo ir kanoniſejufi daudi ſchihdu ritualſleplaw-
karou upurus. Atſihſt wina augti ſinatou mihri,
rakſineefi, domataji un walſismihri. Reatſihſt tās
tikai muhſu no ſchihdeem uſpirktee apteeku ſelki un
daſchadi ſaki ſenki no „Saundās Deenas Lapas“,
„Batwijas“ un zitām ſmehru lapam.

5 Ritualſleplawibas Beſarobijā.

Weji laudis Beſarobijā wehl tagad atzeras
diwas ritualſleplawibas: pareiſtiziga ſehna nogali-
naſchawu Dubofaros un lahdas meitenes no-
galinaſchawu Kiſchinewā. Beſ tam Kiſchinewā
wehl iſdariti diwi ritualſleplawibu mehginajumi, tā
ari mehginajumi, dabut no perangufcheem
aſinis.

Par ritualſleplawibu Dubofaros uſglabajufchās
tikai iſſas ſinas. Tās wehſia ſekofcho: Wehlu wa-
lara diwi ſehni naſtuſchi mahjās no lauk: Weens
no wineem, ſpehzigis, 12 gabus wezs, eegahjis ſchihda
bodi nopirkt papiroſus, pee tam teizis beedram: „Ej
ween uſ preſſchu, gan es tewi panahſchu.“ — Tas
pagahjis un apahjees, lai beedri drihſal ſagaiditu
ar lahroteem papiroſeem. Bet tad neiſdewees ſagai-
dit, tad greeſees atpatal un eegahjis weikalā, ſur
winam teiſis, ka ta beedris zaur dahſu pa zitu zelu

aifgahjis mahjās. Sehns tam ari notizejis un aifgahjis mahjās.

Nosuduschā puisena mahte ilgi negulejusi. Beidsot wina tomehr apmeerinajusees, nodomadama, la puisens pa nakti buhs palizis pee sawa beedra.

Otrā deend wina nogahja tur, bet dehla neatrada. Dabujusi sināt, la winas dehls eegahjis pee schihda un tur nosudis, wina raudadama steigufes lihds ar ziteem turp. Schihds tomehr pastahwejis pee sawa, la puisens jau walarā no wina aifgahjis. Sapulzejuschees laudis, kuri aistahwejuschi nelaimigo, ismifuscho mahti. Tad schihds fauzis pehz polizijas un ta laudis isklichdinajusi.

Bet — wehl tās paschas deenas walarā nosuduscho sehnu atroduschi meschā nogalinatu un faburstitū. Wiši weetejee eedsihwotaji apwainojuschi schihdus par wainigeem. Atbraukuschi ismekleschanas teefneschi un — ar to ari leeta apklusufi . .

Parasta leeta.

Rischinewā schihdi notezinajuschi ašiuis lahdai meitenei, lura pee weena no wineem bijusi par kalponi. Bes famanas nelaimigo pehz tam noweduschi šinnizā, kur ta nomirusi. Nogalinatās tehws gribejis gan zelt prahwu, bet — schihdi par 100 r b k. w i n a u n o p i r k u s c h i. Ja, lehti war schihdi pirkt kristigo bšihwibas! Un tas jau ari naw zitadi nemas domajams no tehwa, kuresch dob sawu behrnu schihdam par kalpu!

Behz tam turpat Rischinewā schihdi mehginaja nogalināt 2 kristigus puisenus, Wiktoru Paschischejento un Peteri Sagorodniju.

Kad pirmais no wineem pasuda, wezaki wehl pee laika apkehrās, eelenza schihdu namu un ar draudeem p e e s p e e d a s e h n u a t d o t. Winsch wehl tagad bšihwo Rischinewā.

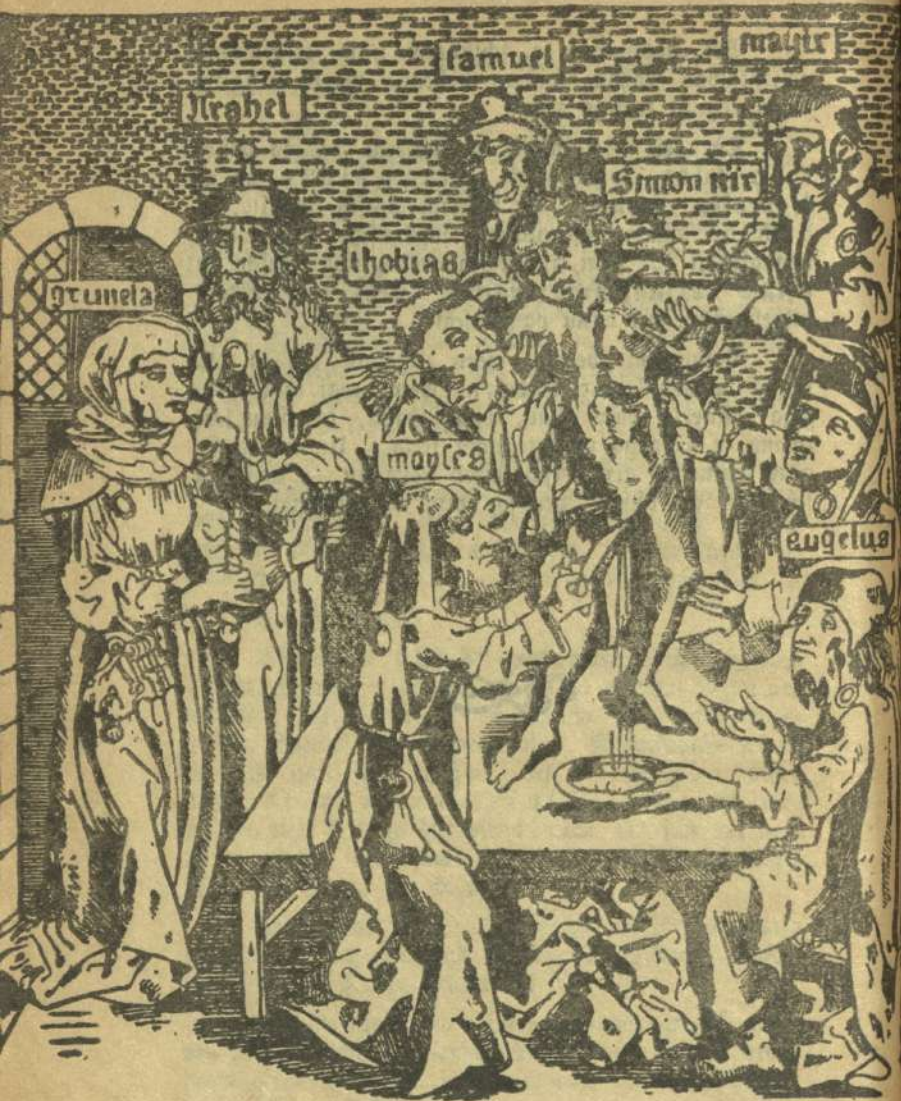
Bihdsigs bij notikums ari ar otra no mineteem sehneem.

Bet gabijumâ, ja schihdeem naw eefpehiam
nosleplawot kahdu kristolgo behrnu, wini mehgina
zitadi eeguht kristolgo ofinis.

Tâ reis Besarabijâ uj laukeem mahjâs pahr-
nahza kahds moidaweetis, wifs a finis un ar
isarrestu mehli. Ur sihmem wiasch stahlijo, la
3 schihdi winam usbruluschi, sasehjuschi tam rotas,
nogahjuschi gar semi, iswilluschi mehli, nogreesuschi un
afinis tezinajuschi traukâ. Behz tam ar tam
aisbehguschi, bet winu pametuschi.

Besarabijâ beeschi ween gadas ari tâ, la
schihdi nopehrt par narbu no weena waj otra speh-
ziga semneeka balu afiau, eestahsiidami, la afinu lai-
schona ir weweliga un eeteizama leeta. Un weenteesi-
gais semneeks ari beeschi ween notiz un — apgahbâ
schihbus ar afinim preefsch winu wajadsibam.

Sw. piisena Sijmana nonahweschana Tridentä. (St. 38. lap. pišë.) Šhi glesna usglad
fahdä katolu basnižä Keetrunu-Eiropä.

Peelikums.

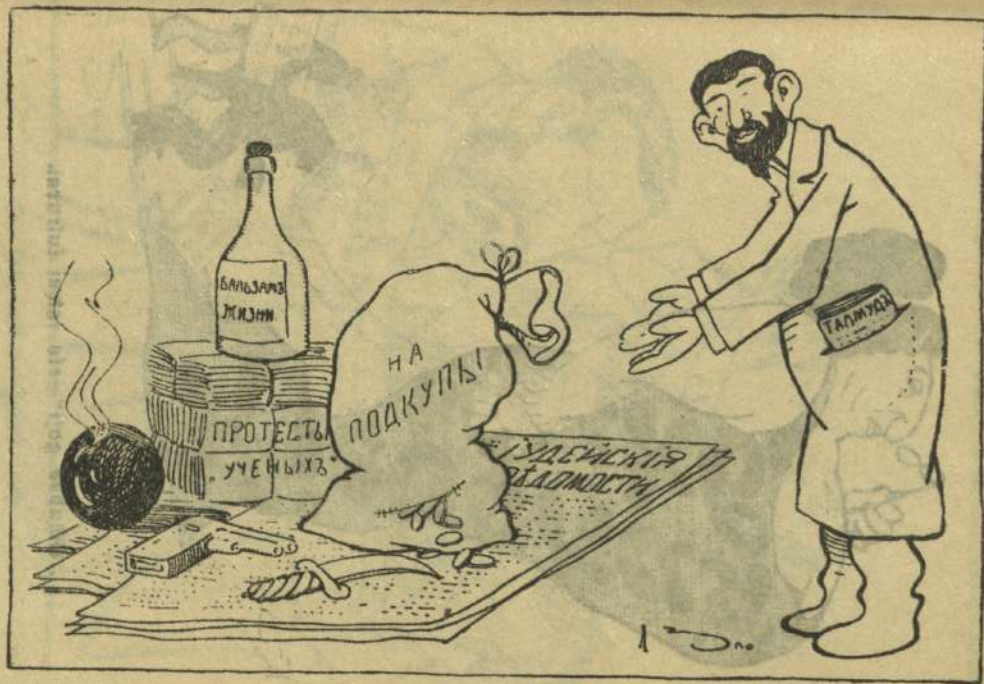
Daschas karikaturas, kas parādījušās
šakarā ar Rījewas prahwu.

---

§ 1. Einleitung.

Das erste Kapitel enthält die allgemeinen
Grundsätze der Wissenschaft.

«Небѣат, гоји, кув ив муѣфу „талѣмуда!“»

„Шабед гоји“ фето јавној култури.

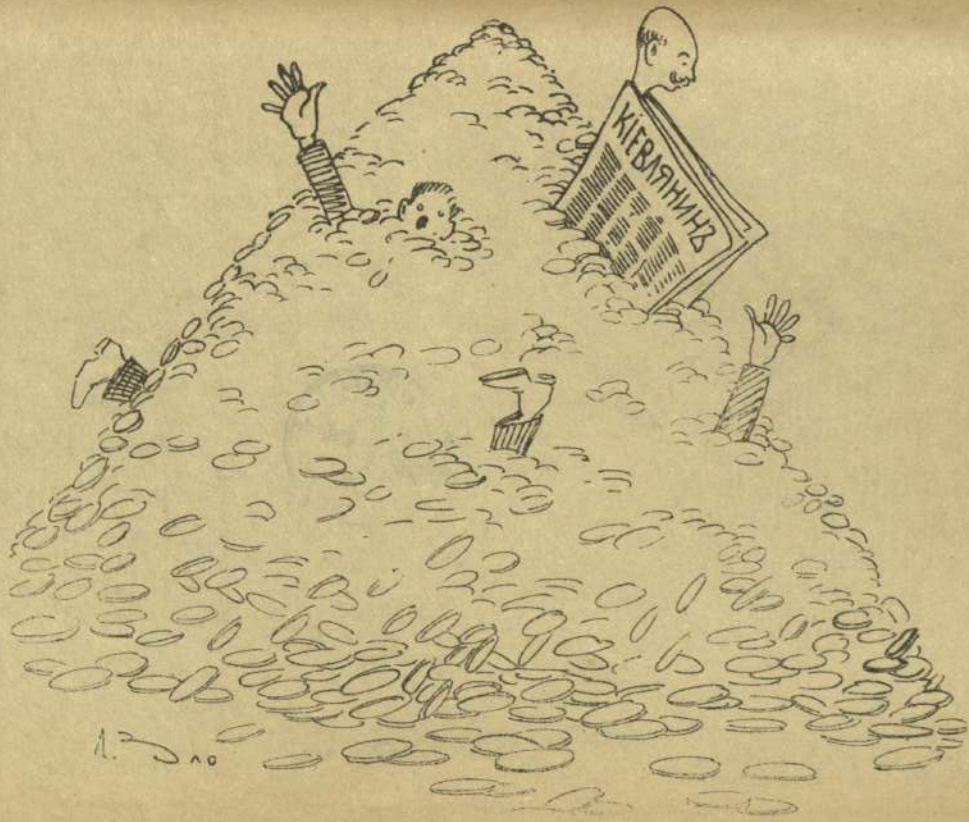
„Шабед гоји“ фето јавној култури.

Da Njetoas praxwas latku.

„Sinatnušvihei“ raksta protestu pret šahīd; aytvainošānu krīstīgo sīnu šectošānā.

Зил данси наудас дабу „ичабес гоји“ пар калпосчану счидеи.

1875. aastal Tartu Ülikooli Raamatukogu